

Norske bestemmelser om seksualforbrytelser, sett i lys av EMD-dommen MC vs Bulgaria.

Kandidatnummer: 523

Leveringsfrist: 25.04.07

(* regelverk for spesialoppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/utf-forskr-vedlegg-i.html>

regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 17923 ord

19.10.2007

Innholdsfortegnelse:

1.	INNLEDNING	5
1.1	Tema og problemstilling	5
1.2	Vurderinger	6
1.2.1.	MC-dommens betydning i relasjon til norske straffebestemmelser	6
1.3	Motivasjon for oppgaven	7
2.	BAKGRUNN, METODE OG UTVALG	9
2.1	Videre disponering av oppgaven	10
3.	MC VS BULGARIA CASE NO. 39272/98	10
3.1	Innledning og sakens bakgrunn	10
3.2	Hendelsene som ledet opp til rettssaken	11
3.2.1	Kort om etterforskningen	12
3.3	EMD's problemstillinger i saken	14
4.	BULGARIAS VOLDTEKTSBESTEMMELSER OG KOMPARATIV RETT	15
4.1	Innholdet av de bulgarske straffebestemmelsene	15

4.2	Relevante regler i andre europeiske land	17
4.2.1	”Coercion” og betydningen/forståelsen av uttrykket	17
4.3	Komparativ rett	18
4.3.1	Belgia	19
4.3.1.1	Rettspraksis i Belgia	19
4.3.2	Tsjekkia	20
4.3.3	Danmark	20
4.3.3.1	Praksis i Danmark	21
4.3.4	Finland	22
4.3.5	Frankrike	22
4.3.6	Tyskland	24
4.3.7	Ungarn	24
4.3.8	Irland	25
4.3.9	Slovenia	26
4.3.10	Storbritannia	28
4.3.10.1	Praksis fra Storbritannia	28
4.3.11	De Forente Stater – her vises det kun til praksis	29
4.3.12	Andre lands bestemmelser på området	29
4.4	Europarådets anbefaling	29
4.5	EMD’s vurderinger av bestemmelsene så langt	30
4.5.1	Noen dommer EMD brukte for å belyse tema	31
4.5.2	Bulgarias straffebestemmelser vs deres rettspraksis	33
4.5.3	En kort sammenligning med norsk rett	34
4.5.4	Hvordan EMD-domstolen mener at reglene burde tolkes	35
4.5.5	EMD’s holdning til Bulgarias bestemmelser og praksis i MC-saken	35
4.5.5.1	Sammenlignet med norsk tiltale-praksis	36
5.	<u>EMK-ARTIKLENE SOM MC PÅBEROPER SEG OVENFOR BULGARIA</u>	36

5.1	EMK's artikkel 3	37
5.2	EMK's artikkel 8 § 1	39
5.3	EMK's artikkel 13	41
5.4	EMK's artikkel 14	41
6.	EMD'S KONKLUSJON I MC-SAKEN	42
6.1	Oppsummering av EMD's vurderinger	42
6.2	Hva EMD kom frem til i MC-saken	43
7.	NORSKE BESTEMMELSER OM SEKSUALFORBRYTELSE	45
7.1	Innledning	45
7.2	Generelt om utviklingen som har skjedd i Norge	45
7.3	Voksnes selvbestemmelsesrett	46
7.4	Samfunnets utvikling sett i lys av regelsettet	46
7.5	Drøftelse av de relevante bestemmelsene i straffelovens kapittel 19	47
7.5.1	Straffeloven § 192 – Voldtektsbestemmelsen – Ulovlig seksuell omgang	48
7.5.1.1	Grovt uaktsom voldtekt	49
7.5.1.1.1	Et eksempel er blant annet Rt 2006-471	51
7.5.2	MC-dommen i tilknytning til problematikken rundt grovt uaktsom voldtekt	52
7.5.3	Drøftelse om samtykkekravet faktisk verner fornærmede	53
7.5.4	§§ 195 og 196	56
7.5.4.1	§ 195 – Seksuell omgang med barn under 14 år	57
7.5.4.2	§ 196 – Seksuell omgang med barn under 16 år	58
7.5.4.3	§ 193 – Seksuell omgang med noen i et tillits- eller avhengighetsforhold	59

7.5.5	Norsk rettspraksis som en veileder	59
7.6	Norske regler og MC-dommen	61
7.7	Generelt - hva som kan gjøres for bedre samsvar	62
8.	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	63
8.1	Mine tanker	63
8.2	Oppsummering	64
8.3	Konklusjon på oppgaven og problemstillingen	65
10	LITTERATURLISTE	67
11	DOMSREGISTER	A

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Tema for oppgaven jeg har valgt å skrive, er ulovlig seksuell omgang, herunder den generelle voldtektsbestemmelsen i straffelovens¹ § 192, ulovlig seksuell omgang med mindreårige; strl §§ 195 og 196, og dessuten bestemmelsen som omhandler det å skaffe seg seksuell omgang ved å misbruke sin stilling eller et tillitsforhold; strl § 193.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i en dom fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (heretter EMD): MC vs Bulgaria sak nr 39272/98, og jeg vil se på de norske reglene i lys av denne dommen.

Jeg vil i forbindelse med dette undersøke og drøfte de likhetene og forskjellene som finnes mellom de signalene MC-dommen sender ut, og de norske sedelighetsbestemmelsene og rettspraksis, og se på hva som eventuelt kan gjøres for å få et bedre samsvar mellom dem.

Jeg ønsker å presisere at jeg ikke er ute etter å finne MC-dommens betydning *for* norsk rett. Da dommen ikke har vært gjenstand for noen debatt i Norge, ville det vært vanskelig å påvise endringer, eller direkte følger, dommen har fått i norsk strafferett. Jeg er interessert i finne ut på hvilken måte norsk rett allerede har tatt MC-dommens hensyn i betraktning, og om, i motsatt fall, hva som skiller seg fra EMD's oppfatning av hvordan slike saker bør håndteres, og hvordan lovene bør være utformet sammenholdt med hvordan de skal håndheves.

¹ Almindelig Borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr 10.

1.2 Vurderingene og prosessen

For å løse denne oppgaven, er det verdt å gjøre noen vurderinger underveis. Jeg må se på utviklingen som har vært på sedelighetsområdet i Norge og i utlandet de siste årene, og stille spørsmål ved om denne utviklingen har kommet langt nok, og om den fornærmedes vern er bedret i noe betydelig grad, da det er først og fremst dette vernet MC-dommen diskuterer.

En annen vurdering man også må ta med, er hva EMD og EMK har å si i forhold til nasjonal rett, her Norges forpliktelser generelt.

Det er nettopp tolkningen av EMK's artikler jeg vil diskutere i denne oppgaven - og hva en utvidet tolkning av EMK's artikler i enkeltsaker, eventuelt kan ha å si for norsk rett.

Det MC-dommen slår fast, er jo at medlemsstatene må fastsette og opprettholde en viss standard når det kommer til den fornærmedes vern. Det som fremgår av MC-dommen, er at offeret (i alle fall i denne saken) i større grad må få sjansen til å bli hørt og tatt alvorlig av rettsapparatet, både gjennom saksbehandling, og gjennom den materielle delen av lovverket.

1.2.1 Kort om MC-dommens betydning i forhold til norske regler

I første omgang vil jeg påpeke at Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (heretter EMK) er bindende for norsk rett, da den ble *gjort* til norsk rett ved Menneskerettsloven av 1999, jf § 2. Det fremgår av Menneskerettsloven § 3, at EMK skal gis forrang ved motstrid.

EMD's praksis må i tillegg anses som en viktig rettskildefaktor, og vil, der EMD har fastslått tolkninger av sine bestemmelser, naturlig nok legge føringer på hvordan norske domstoler skal avgjøre konkrete spørsmål.

Det er interessant å merke seg at MC-dommen har fått svært lite omtale i Norge, selv når det gjelder utviklingen av bestemmelsene på sedelighetsområde. Jeg bemerker at den har fått en liten notis i forarbeidene til ny straffeprosesslov² når det dreier seg om å bedre fornærmedes vern i straffesaker.

Noe av forklaringen på den sparsomme oppmerksomheten rundt MC-dommen, kan være lovendringen i 2000, da kapittel 19 som omhandler seksualforbrytelser gikk gjennom en reformasjon. Det kan være slik at lovgiverne mente at de *allerede* ved denne lovendringen i 2000, hadde fulgt opp problematikken og de pliktene som EMD påpekte da dommen kom tre år senere, i 2003.

Det er blant annet dette jeg skal se nærmere på i det nedenfor.

1.3 Motivasjon for oppgaven

Den stadige utviklingen av menneskerettighetene tilsier at den personlige sfære fortjener enda bedre rettsvern, og at spesielt retten til å beskytte sin egen kropp og sin egen seksualitet bør bedres.

Samfunnet som helhet har lenge beveget seg bort fra de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene. Likevel er vi ikke på langt nær i mål. Det hersker en slags skjult diskriminering når det kommer til sedelighetssaker. Da slike forbrytelser har en stor tendens til å ramme kvinner og barn, framfor menn, er det en kjensgjerning at denne diskrimineringen følger opp under det gamle kjønnsrollemønsteret, selv om den ikke kan måles i samme grad som likestillings-skjevhetene før kunne, og heller ikke er synlig på samme måte.

² NOU – 2006 – 10. Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter, punkter 5.2.1.4 og 5.2.1.6

Jeg vil gå nærmere inn på holdninger og menneskesyn nedenfor, da dette har betydning for oppgaven i den grad den kommer til syne i MC vs Bulgaria-dommen og i de norske bestemmelsene om ulovlig seksuell omgang. Det er vel særlig innenfor rettspraksis at disse holdningene er lettest å se³, og jeg vil komme inn på dette under punkt 7.9.4, der jeg tar for meg noen norske høyesterettsdommer.

Jeg gjør oppmerksom på at jeg, for enkelthets skyld, i det følgende vil omtale fornærmede hovedsakelig som "hun" og gjerningsmannen som "ham". Det skal presiseres at det selvsagt også forekommer overgrep der kvinnen er lovovertreder og mannen er offer, men da dette i stor grad er et samfunnsproblem som rammer kvinner, og da fornærmede i MC-dommen var en jente, ønsker jeg i det videre å bruke formene ovenfor.

2. Bakgrunn, metode og utvalg

Formålet med denne oppgaven er altså å finne ut hvordan de kravene MC-dommen knesetter, samsvarer med norsk rett, både når det gjelder utformingen og håndhevingen av norske lover.

Sedelighetssaker er av svært ømfintlig karakter. Nettopp det at vi er inne på et området som kun reguleres av regler når omgangen har skjedd ufrivillig, og at seksuell omgang generelt er noe som er veldig personlig og opp til hver enkelt, og som i tillegg er en rett å utøve så fremt man er over den seksuelle lavalder, gjør at vi kan fort befinne oss i grenseland når det gjelder hva som er, og hva som ikke er, akseptabelt.

³ Vil komme inn på et utvalg høyesterettsdommer nedenfor.

Som belegg for drøftelsen min har jeg som sagt tatt utgangspunkt i EMD-dommen, samtidig som jeg har lest gjennom alle norske Høyesterettsdommer fra perioden 2000 til 2006, som berører temaet. Av disse har jeg spesielt merket meg de som går ut på grov uaktsom voldtekt, da bestemmelsen vedrørende slike episoder er forholdsvis ny, og i tillegg er interessant å se på i forhold til MC-dommen.

Det kan diskuteres hvilken tyngde de norske HR-dommene på feltet har i en slik undersøkelse som dette. Allerede i det at Høyesterett ikke har mulighet til å diskutere skyldsspørsmålet, finner man en begrensning. Jeg synes likevel at man kan gjøre seg flere interessante observasjoner ved å se på grunnene for at ankene til Høyesterett har blitt fremmet eller ikke, og også hva som har ligget til grunn for eventuell høyning eller senkning av straffen i den konkrete sak. Den straffeprosessuelle siden av sakene kan også være interessant å se på.

Det at Høyesterett dømmer i siste instans og dermed får stor rettskildemessig tyngde, gjør at de kan være relevante her, til tross for nevnte begrensninger.

I tillegg har jeg sett på noen få lagmannsrettsdommer, samt enkelte tingrettsdommer. Det må påpekes at også i forhold til disse foreligger det svakheter. Det at lagmannsrettens begrunnelser ikke blir protokollført, gjør at man heller ikke her har noen særlig mulighet til å redegjøre for domstolens avveininger i den enkelte sak. Når det kommer til tingsrettsdommer, legges ikke veldig mange av disse ut på lovdata, og de som blir lagt ut fører som regel til domfellelse fremfor frifinnelse, da det som regel er disse som er interessante å se på.

Man kan derfor ikke så lett se hva som fører til domfellelse eller frifinnelse, i og med at det ene utfallet er sterkt underrepresentert. Jeg har ikke redegjort eksplisitt i oppgaven, for særlig mange av dommene jeg har lest, men merket meg trendene, og kommet med eksempler der det har passet.

For å bøte litt på disse svakhetene ved dommene, har jeg valgt å se hen til et par av Ragnhild Hennums artikler på området, da hun tidligere har gjort noen relevante undersøkelser.

Jeg har dessuten sett på forarbeider, både i forhold til lovendringen i 2000, og NOU'en i forbindelse med at hele straffeloven skal gjennomgå store forandringer. Disse har vært viktige for å se hva lovgiverne tenker og har tenkt om temaet.

2.1 Videre disponering av oppgaven

Jeg vil i det videre først redegjøre for EMD-dommen, deretter gå inn på de bulgarske sedelighetsbestemmelsene og så ta for meg de forskjellige landenes bestemmelser og EMK's relevante artikler.

Så vil jeg gå igjennom de norske reglene på området, samt lovendringen i 2000.

Deretter kommer jeg tilbake til MC-dommen og domstolens avveininger og konklusjon, og hva det har å si for norsk rett.

Til sist vil jeg oppsummere, og komme med mine konklusjoner.

3. MC vs Bulgaria sak nr. 39272/98

3.1 Innledning og sakens bakgrunn

Saken gjaldt i hovedsak en jente, M.C, som påstod seg voldtatt av to bekjente, P og A, da hun var 14 år og 10 måneder. Dette skjedde natt fra 31.juli til 1. august 1995.

Navnene til de involverte er ikke avslørt i saken, og jeg kommer gjennomgående til å referere til dommen som "MC-dommen", og til de mistenkte etter nevnte bokstaver.

Det var i utgangspunktet moren som saksøkte på fornærmedes vegne, da MC selv ved sakens begynnelse var mindreårig.

Fornærmede hevdet at hennes rettigheter etter EMK art 3, 8, 13 og 14 var blitt krenket. Bakgrunnen for dette, var at Bulgarias lover og rettspraksis ikke vernet tilstrekkelig om hennes interesser, noe hun hevdet landet var pliktige til etter de nevnte EMK-artiklene. Dessuten mente hun at etterforskningen heller ikke hadde tilfredsstilt de pliktene myndighetene hadde etter konvensjonen.

Saken ble søkt til prøving i EMD av den Europeiske Menneskerettskommissjonen 23. desember 1997.

Den ble videresendt til EMD 1. november 1998.

Ved en endelig avgjørelse 5. desember 2002 erklærte Domstolen at saken skulle prøves.

3.2 Hendelsene som ledet opp til rettssaken⁴

Da MC var 14 år og ti måneder hevder hun at hun ble voldtatt av to menn, A og P, natt til 1. august 1995.

Disse var bekjente av henne⁵, og hun hadde frivillig satt seg inn i bilen og blitt med dem på en kjøretur. Hun hadde takket nei til å bli med på en foreslått svømmetur, og hadde ventet i bilen som var blitt parkert på et, for henne, ukjent sted. Den ene mistenkte i saken, P, kom tilbake alene etter kort tid og gjennomførte det første samleiet med henne. MC forklarer at dette var hennes første gang, hun var redd og turde ikke gjøre mye motstand, med unntak av å prøve å dytte ham vekk. Hun hadde blitt redd, og følt seg ute av stand til å forsvare seg voldsomt. Etterpå hadde hun begynt å gråte.

Ifølge P skjedde samleie med hennes fulle samtykke, hun hadde svart på hans tilnærmelser og når han ikke hadde klart å åpne buksene hennes, hadde hun selv tatt dem av.

⁴ Se MC-dommens avsnitt 10 flg

⁵ Dette er grunnen til at jeg også har valgt å behandle strl § 193.

Etter dette hadde de andre (A og en tredje mann V.A. som ikke er anklaget for noe) kommet tilbake til bilen, og de hadde kjørt av gårde med fornærmede.

I stedet for å kjøre fornærmede hjem, hadde de tatt veien til nabobyen. Her hadde P sluppet av de tre andre, og kjørt alene hjem til seg selv.

Da fornærmede kjente den mistenkte, A, fra før (det nevnes at han var broren til en av hennes klassekamerater), hadde hun søkt beskyttelse hos ham, og blitt med ham til et hus den tredje mannen, V.A. disponerte. Her hadde de tre gått inn på et rom, hvorpå V.A. etter kort tid hadde forlatt rommet. Deretter skjedde i henhold MC følgende:

A hadde dyttet henne ned på senga, kledd av henne og tvunget seg på henne. Hun hadde begynt å gråte og bedt ham om å stoppe. Han hadde fullført samleiet med henne. Hun hadde deretter falt gråtende i søvn.

Ifølge A hadde samleie skjedd med hennes fulle samtykke. Påfølgende dag hadde A så kjørt henne hjem.

Fornærmede ble undersøkt av lege kl 16.00 den 1. august. Legen fant det bevist at jomfruhinnen hennes nylig hadde blitt brutt, og han dokumenterte også noen røde blåmerkelignende merker på halsen hennes. På dette tidspunkt hadde fornærmede kun rapportert én voldtekt, både til legen og til sin mor.

Hendelsene ble så politianmeldt 11. august 1995.

3.2.1 Kort om etterforskningen⁶

Fornærmede og de mistenkte mennene avga forklaringer samme dag som politianmeldelsen. P og A ble anholdt og deretter frigitt også samme dag. Politiet gjorde ferdig rapporten 25. august og sendte den til kompetent påtalemyndighet.

⁶ Se MC-dommens avsnitt 32 flg

14. november ble det åpnet for etterforskning, ingen ble arrestert, og ingenting ble gjort i tidsrommet mellom november 1995 og november 1996.

Mellom 14. november og 9. desember 1996 ble en rekke vitner avhørt.

Fram til mars 97 skjedde en rekke ting, etterforskeren avsluttet sin rapport, som konkluderte med at han ikke fant bevis på noen kriminell handling på A og Ps vegne.

En ny etterforskning ble likevel åpnet like etter, med grunnlag i at den første hadde ikke vært grundig nok.

Uttalelser fra psykolog og psykiater ble hentet inn, disse sa bl.a. at de ikke fant noen indikasjoner på at det var blitt framsatt vold og trusler, og at MC virket psykisk ok.

Igen ble etterforskningen avsluttet med den konklusjonen at det ikke fantes bevis for at det hadde foreligget noen straffbare handlinger fra A og P's side, i hvert fall ikke utover rimelig tvil. Saken ble henlagt.

Fornærmede klaget på avgjørelsen to ganger, disse ble ikke tatt til følge.

I saken hadde en rekke vitner avgitt forklaring, noen av disse ganske motstridende, og fornærmede hadde også beskyldt noen av de tiltaltes vitner for falsk forklaring uten at dette hadde ført noe sted, da påtalemyndigheten mente det ikke var noe grunnlag for at vitnene skulle ha forklart deg falskt.

I juni 2001 hadde fornærmede innhentet skrevne uttalelser fra to bulgarske eksperter. Etter deres uttalelser var det to kjente reaksjonsmønstre for personer som ble utsatt for seksuelle overgrep: den ene var det såkalte traumatic psychological infantilism syndrome; såkalt "frosset frykt" eller passivitet grunnet angst, og det andre var å gjøre aktiv voldsom motstand. Undersøkelsene var basert på studier i en rekke forskjellige land.

Særlig unge kvinner hadde ifølge undersøkelsen en tendens til å reagere på førstnevnte måte⁷. Grunnen til dette, kan være at barn og unge ikke er helt modne verken

⁷ Se MC-dommen avsnitt 70 og 71.

følelsesmessig, psykisk eller fysisk, og når de får sterkt emosjonelle ”overraskelser” kan de reagere inadekvat, mens voksne med et utviklet følelsesliv kan reagere lettere med aktivt fysisk forsvar. Rett og slett mangel på erfaring kan føre til førstnevnte type reaksjoner. Jeg påpeker at voksne også kan reagere med passivitet, men at det er vanligere blant yngre mennesker.

På bakgrunn av ovennevnte redegjørelse, mente MC at hennes rett på en grundig og rettferdig rettergang hadde blitt krenket, og det var blant annet dette hun klaget inn for EMD.

3.3 EMD's problemstillinger i saken

Etter dette ble oppgaven for EMD om lovgivningen, bulgarsk praksis og håndteringen av saken førte til alvorlige brudd på Bulgarias plikter etter EMK.

Noen av hovedspørsmålene domstolen reiste, var hva som egentlig var innholdet i Bulgarias voldtektsbestemmelse i deres straffelov; et underspørsmål her var om innholdet samsvarte med nasjonal rett i andre land og EMK's egne bestemmelser, og dessuten om Bulgarias etterforskning holdt mål i forhold til EMK

EMD så altså hen til andre lands lovregler og praksis på det aktuelle området, for støtte den ene eller andre veien, og foretok også en tolkning av voldtektsbegrepet og hva som lå i ordene ”coercion”⁸ og ”samtykke”.

Dette fører meg over til neste hovedpunkt i oppgaven som gjelder de bulgarske straffebestemmelsene EMD her måtte vurdere.

⁸ Kommer tilbake til betydningen av begrepet ”coercion” under punkt 4.2.1

EMD's konklusjon i saken vil jeg komme tilbake til i punkt 6.2, da det er naturlig å gjøre rede for EMD's tolkning av sedelighetsbestemmelsene i de forskjellige landene først.

4. Bulgarias voldtektsbestemmelser og komparativ rett

4.1 Innholdet av de bulgarske straffebestemmelsene

I Artikkel 151 §1 i den daværende bulgarske straffelov het det at det var ulovlig og straffbart å ha seksuell omgang med noen under 14 år. Samtykke i denne sammenheng var irrelevant. Det var også straffbart om personen var over 14 år, men ikke skjønte hva som foregikk, jf Art 151 §2. Denne bestemmelsen hadde i bulgarsk praksis blitt anvendt der fornærmede var over 14 år, men ute av stand til å forstå overgrepssituasjonen på grunn av et psykisk handikap⁹.

Artikkel 152 i den bulgarske straffelov definerte voldtekt som:

”sexual intercourse with a woman

- (1) incapable of defending herself, where she did not consent;
- (2) who was compelled by means of force or threats;
- (3) who was brought to a state of defencelessness by the perpetrator.”

Når det gjaldt loven, så førte ikke en naturlig forståelse av ordlyden til at det forelå et vilkår om fysisk motstand fra offerets side. Bestemmelsen i seg selv vek ikke i særlig grad fra lignende regler i de andre medlemslandene.

⁹ Se MC-dommens avsnitt 73

Vurderingstema for domstolen ble dermed blant annet å avgjøre hva slags innhold ordene ”force ” eller ”threats” hadde i bulgarsk rett på dette tidspunkt, og om dette stemte eller ikke stemte overens med internasjonal og andre lands rett på området. Jeg kommer tilbake til vurderingen under punkt 4.

Det må også sies at det ikke var så mye å hente av informasjon fra lignende saker i Bulgaria. Dette kom av at størsteparten av voldtektssakene i landet som kom til doms inneholdt elementer av mer eller mindre brutal vold. Der hvor lite vold hadde forekommet, eller helst der vold eller trusler ikke var funnet bevist utover en rimelig tvil, viste fornærmede, MC, til at sakene som regel ble henlagt. Bulgaria klarte ikke å motbevise dette for EMD.

Når det gjaldt den bulgarske voldtektsbestemmelsen, kan det utledes at selv om samtykkekravet kun var nevnt i første alternativ, var det høyesterettspraksis i landet å inkorporere det i de to andre alternativene også.

Slik rettsstilstanden var, måtte den konkrete saken, altså samleie med en kvinne, falle inn under ordlyden i et av de tre alternativene for at tiltalte skulle kunne dømmes for voldtekt. Det nyttet altså ikke å ”slå sammen” to av alternativene for at forholdet sånn sett skulle passe inn under bestemmelsen i den bulgarske straffeloven¹⁰.

Bulgarias høyesterett hadde i en tidligere sak¹¹ uttalt at ordet ”force” kunne bety flere ting, og at det ikke nødvendigvis trengte å være vold. ”Force” gjaldt ikke bare der offeret hadde blitt tvunget med makt eller kraftanstrengelser, men også der offeret ikke kunne se noen annen løsning enn å underkaste seg overgriperen; da av å frykt for muligheten til å bli hardt skadet eller miste livet. Henvisningen domstolen brukte, var til en annen dom hvor offeret hadde sett seg tvunget til å ta seg ut gjennom vinduet da hun hadde blitt overfalt, og dermed pådro seg store skader¹².

¹⁰ Se MC-dommen avsnitt 76

¹¹ Høyesterettsdom fra Bulgaria: Judgement no. 520 of 19 July 1973 sak no. 414/73.

¹² Se MC-dommen avsnitt 84

Det er ikke mange juridiske kommentarer om temaet, men en kommentator har uttalt at holdninger som tilsier at offeret må utvise den ytterste motstand i en overgrepssituasjon, er utdaterte. Uten å se hen til praksis, er hans betraktning at motstand som fjerner tvil i forhold til om frivillighet foreligger, skal være tilstrekkelig for å fastslå at samtykke ikke foreligger¹³.

4.2 Relevante regler i andre europeiske land

Når det gjelder relevante bestemmelser i andre europeiske land, må jeg påpeke at det kan være en svakhet at de først har vært oversatt fra originalspråket til engelsk, deretter har jeg oversatt dem fra engelsk til norsk. Nyanseforskjellene, og noe av betydningene, kan ha blitt borte i oversettelsene, noe som kan gi et uriktig bilde av de forskjellige bestemmelsene. Det hadde imidlertid ligget utenfor oppgavens grenser å undersøke hvert enkelt lands bestemmelser og praksis. Det er MC-dommen som skal være i søkelyset, og EMD's tolkninger av reglene.

Jeg har likevel valgt å se på lovtekster fra Danmark og Storbritannia som kan ha relevans i saken.

Slik den bulgarske bestemmelsen er skrevet, kan det diskuteres om det er mye som skiller den fra andre lands lovtekster på samme felt. Jeg skal gå nærmere inn på den komparative retten som EMD hentet inn i forbindelse med MC-dommen. Men først vil jeg ta for meg det engelske begrepet "coercion", da det er anvendt i mange av de nasjonale voldtektsbestemmelsene i de forskjellige medlemslandene.

¹³ Se MC-dommen avsnitt 89

4.2.1 "Coercion" og betydningen/forståelsen av uttrykket

"Coercion" blir i norske ordbøker oversatt med tvang¹⁴. I engelske synonymordbøker blir ordet som regel sidestilt med blant annet "compel", "force"¹⁵ som også kan bety det samme som "maktbruk" eller "makt".

Det kan diskuteres om det er nyanseforskjeller mellom begrepene. Man kan si at "coercion" først og fremst skjer i situasjoner der man tvinger en uvillig person til å handle eller gjøre noe på en måte personen ellers ikke ville ha gjort. Måten tvangen manifesterer seg kan være gjennom trusler, skremselsteknikker eller annen form for maktbruk eller press.

"Coercion" kan også sees på som en handling hvor man bruker en form for styrke eller makt til å overkomme en annens motstand. Altså er både fysisk og psykisk tvang dekket av begrepet, selv om jeg er tilbøyelig til å mene at "coercion" i større grad enn "force" omfatter det psykiske aspektet.

I det følgende vil jeg fortsette å bruke begrepene "coerce" og "coercion", og forsøke å oversette dem på en mest mulig korrekt måte, i forhold til hver enkelt av de internasjonale bestemmelsene som EMD tok med i MC-dommen. Det vil det nok bli mest naturlig å bruke oversettelsen "tvang", siden det er det som er fastslått i ordbøkene.

4.3 Komparativ rett

Her følger nå en oversikt over de internasjonale bestemmelsene og dessuten noe rettspraksis, som Interights hentet inn for å vise hvordan de skrevne bestemmelsene kunne gi seg utslag i praksis. Man finner at voldtekts- og sedelighetsbestemmelsene varierer en del fra land til land når det kommer til ordlyden, med hensyn til alder, spesifikke seksuelle

¹⁴ Kunnskapsforlagets Engelsk blå ordbok, Engelsk-norsk/norsk-engelsk 1998

¹⁵ Collins English Gem Dictionaries 1966

handlinger¹⁶, osv., men at meningen med bestemmelsene i stor grad kan sies å være sammenfallende

Internasjonal rett slik dommen belyser den: De landene som ble tatt med i vurderingen var belgisk, tsjekkisk, dansk, finsk, fransk, tysk, ungarsk, irsk, slovensk, britisk, tidligere jugoslavisk og FN rett på området. Også noe rettspraksis fra USA, Canada og Sør-Afrika ble det henvist til.

4.3.1 Belgia

Belgisk strafferett gjennomgikk en endring i 1989, og i voldtektsbestemmelsen i artikkel 375 §§ 1 og 2 het det at det skulle anses som voldtekt om en person hadde blitt utsatt for noen form for seksuell penetrering uten først å ha samtykket til det.

Deretter utdypet bestemmelsen at samtykke uansett ikke kunne foreligge der fornærmede hadde blitt tvunget til seksuell omgang ved å ha blitt utsatt for vold, trusler, bevisstløshet eller manglende fysisk eller psykisk mulighet til å motsette seg handlingen¹⁷.

Det fremgår dermed av Belgisk rett at samtykke er et krav i seg selv, og et manglende samtykke er tilstrekkelig til å fastslå ulovlig handling.

Det er vel naturlig her, som i bestemmelsene nedenfor, at det må legges til grunn at det også i belgisk rett må være slik at gjerningsmannen må ha forstått at det ikke forelå samtykke for å kunne bli dømt for voldtekt. Det fremgår ikke av sammenhengen om det også er straffbart om gjerningsmannen *burde* forstått at den seksuelle omgangen ikke var frivillig fra fornærmedes side.

Bestemmelsen utdypet situasjoner der samtykke umulig kan ha funnet sted, ved bruk av vold etc, men samtykket er det hovedvekten hviler på.

¹⁶ Se MC-dommen avsnitt 89

¹⁷ Se MC-dommen avsnitt 90

4.3.1.1 Rettspraksis i Belgia

Situasjoner som er nevnt i den belgiske bestemmelsen er ikke en uttømmende liste. Som i Norge¹⁸ var det historisk sett et krav om å påvise brutale, fysiske handlinger i forbindelse med et ufrivillig samleie for å kunne dømme noen for voldtekt. Dagens nåværende belgiske praksis går for påtalemyndigheten ut på å etablere bevis for at samleie har skjedd, og at det har skjedd uten samtykke. I vurderingen har det vært vanlig å trekke inn i det minste et av de tradisjonelle elementene, nemlig vold, tvang, bevisstløshet eller maktesløshet.

4.3.2 Tsjekkia

Den tsjekkiske bestemmelsen i dens straffrettsartikkel 241 § 1, er ganske generell: den som tvinger (=coerces) en annen til seksuell omgang ved vold, umiddelbare trusler, eller utnytter andres hjelpeløshet, skal straffes med fengsel på mellom to og åtte år¹⁹.

Her kommer man mer tilbake til at det er voldsaspektet som er det viktige, men selv om samtykke ikke eksplisitt nevnes, må det sies å ligge i ordet "coerces", da det å tvinge noen mot sin vilje ikke kan fremstå som en frivillig handling.

Likevel, denne bestemmelsen går i retning av den mer tradisjonelle oppfatningen av hva voldtekt skal ansees som.

4.3.3 Danmark

Artikkel 216 § 1:

Den som tvinger noen til samleie ved å bruke vold, eller trusler om vold, skal finnes skyldig i voldtekt, og kan straffes med fengsel til inntil åtte år. Å hensette en person i hjelpeløs tilstand for å oppnå samleie, skal likestilles med bruk av vold²⁰.

¹⁸ Her har jeg sett hen til strl § 192 første ledd, slik den var nedskrevet i lovsamlingen fra 1977

¹⁹ Se MC-dommen avsnitt 91

²⁰ Se MC-dommen avsnitt 92

Det går frem av den danske kommentarutgaven at det er kun denne bestemmelsen som omfatter voldtekt som sådan.

21

Det påpekes dessuten at det stilles mindre krav til omfanget av trusselen, hvis omstendighetene for øvrig tilsier at det foreligger en tvangssituasjon. Altså må man se på den konkrete hendelsen. Dette er i tråd med det som ellers har vært utviklingen i jevnt over i Europa.

Artikkel 216 § 1 må ses i sammenheng med artikkel 217, hvor det heter:

Den som på annen ulovlig måte tvinger en annen person til samleie uten bruk av vold eller voldstrusler kan fengsles for inntil fire år. Det er interessant her at hjelpeløs tilstand som gjerningspersonen ikke har forårsaket, ikke er nevnt her i denne regelen.

Denne bestemmelsen omfatter mindre graverende former for tvang, og det kan henvise til den danske lovens artikkel 260²², for nærmere utdypning av *hva* slags tvang det er snakk om.

Dette faller det utenfor oppgavens grenser å drøfte noe videre.

I de to bestemmelsene som EMD her viser til, legges det også vekt på bruken av vold og trusler, fremfor samtykke, og om seksuell omgang har blitt fremskaffet på annen ulovlig måte, settes strafferammen betydelig ned.

Samtykkekravet finnes også her implisitt i ”coercion”, men ser ikke ut ved en naturlig forståelse av ordlyden å ha særlig mye vekt i seg selv.

4.3.3.1 Praksis i Danmark

Tvungen som det henvises til i lovbestemmelsen er i dag forstått vidt, og er ikke begrenset til trusler om brutal vold²³.

²¹ Greve, Vagn. Jensen, Asbjørn. Nielsen, Gorm. Kommenteret Straffelov Speciel del, 8 utgave, s. 263

²² Kommenteret Straffelov Speciel del, 8 utg, s. 259

I utgangspunktet, slik jeg forstår det, er det tilstrekkelig å si ”nei” for at grunnlaget for ufrivillig samleie er lagt. Problemet i denne sammenhengen er bevisførselen, spesielt der partene kjenner hverandre.

Det skal påpekes at det i dansk juridisk litteratur at det kreves forsett fra gjerningsmannens side, i forhold til alle sider ved straffebudet (hvilket også er regelen i norsk rett). Forsett til voldtekt mangler om gjerningsmannen trodde oppriktig at samleie var frivillig fra fornærmedes side²⁴.

4.3.4 Finland

Kapittel 20, del 1 i den finske straffelov sier at voldtekt er de tilfellene der²⁵:

- 1) en person tvinger en annen til seksuell omgang ved bruk av vold eller voldstrusler. Han skal fengsles mellom ett og seks år.
- 2) en person kan også være skyldig i voldtekt om han utnytter manglende evne hos fornærmede til å motsette seg handlingen. Den manglende evnen ser ut til å måtte være utløst av tiltalte, ved at denne har gjort vedkommende bevisstløs eller har påført panikkangst eller lignende som fører til at vedkommende forholder seg passiv.

Del 3 i straffeloven:

- 1) hvis voldtekten har funnet sted uten mye bruk av vold eller trusler, men bærer preg av formildende omstendigheter, skal fengsel settes til maksimum tre år.
- 2) den som skaffer seg seksuell omgang ved trusler som ikke er nevnt i del 1, er skyldig i å ha tvunget til seg seksuell omgang.

²³ Se MC-dommen, avsnitt 135.

²⁴ Kommenteret Straffelov, Speciel del, 8 utg, s 266.

²⁵ Se MC-dommen avsnitt 93

Den finske straffelov tar heller ikke i bruk ordet ”samtykke” annet enn i det som ligger i ordet ”coercion”. Her som hos den danske og tsjekkiske *lovgivningen* er det volden som ligger til grunn for om det har skjedd en kriminell handling. Om trusler brukes i stedet, må disse være trusler *om* vold, hvis ikke blir det ikke ansett som voldtekt, men kun som ulovlig seksuell handling.

4.3.5 Frankrike

Av artikler 222-22, 222-23, 227-25 utledes det at ”seksuell aggressivitet” er hvilken som helst form for seksuelt overgrep hvor vold, tvang, trusler eller overraskelse er brukt.

Samleie, uansett hvilken form, som er tiltvunget på måte som ovenfor skal anses som voldtekt. Voldtekt straffes med femten års fengsel²⁶ (dette er da strafferammen, regner jeg med, og ikke den absolutte straffen i ethvert voldtektstilfelle).

Et seksuelt overgrep som er skjedd uten vold, tvang, trusler, eller overraskelse, men med en mindreårig under femten år skal straffes med fem års fengsel og bøter på 75 000 EURO. I fransk juridisk litteratur sies det at ordene ”violence, coercion, threats or surprise” skal gis en vid betydning. Et eksempel på en rettssak som førte til dom for voldtekt, var der fornærmede hadde tryglet gjerningsmannen om å holde opp uten å ha gjort noen særlig annen motstand²⁷.

Dette viser at selv om ”samtykke” er en del av lovteksten, så legges det vekt på omstendighetene og forholdene rundt den seksuelle omgangen, mer enn voldsaspektet. Nå er også mer enn vold omfattet av bestemmelsen, og igjen er ordet ”coercion” et nøkkelord, som EMD senere gir sin tolkning av.

²⁶ Se MC-dommens avsnitt 94

²⁷ Fransk rettssak hentet fra tidsskriftet *Juris-Classeur* i 2002.

”Ovrraskelse” finner man, så vidt jeg kan se, ikke i noen av de andre straffelovene EMD har tatt med her. Begrepet knytter seg til situasjoner hvor offeret ikke er gitt mulighet til å samtykke eller ikke, men hvor han/hun er blitt psykisk eller fysisk satt ut av stand til å motsette seg situasjonen. Også tilfeller der offeret er i en spesiell psykologisk tilstand som innebærer depresjon, åndsvakhet, eller ren oppgitthet, kan falle inn under ordlyden her. Dessuten omfatter begrepet ”ovrraskelse”, situasjoner der gjerningsmannen har lurt offeret med hensyn til hva som virkelig skjer i det gitte gjerningsøyeblikket. Franske domstoler har slått fast at ”ovrraskelse” alltid foreligger – og dermed også voldtekt – der offeret er for ung til å forstå konseptet seksualitet og overgrep som sådan.

4.3.6 Tyskland

I den relevante delen av den tyske straffelovens artikkel 177 heter det:

Den som overmannen en annen ved tvang, trusler om nærstående, eller umiddelbar, fare for liv og helse, - eller misbruker en situasjon hvor offeret er hjelpeløst og i gjerningsmannens makt, til å få den personen til å underkaste seg eller utføre seksuelle handlinger på gjerningsmannen eller en tredjemann, skal straffes til fengsling for minimum ett år²⁸.

Det legges altså også her en del vekt på bruken av tvang eller trusler. Ordet vold er interessant nok ikke brukt her, men i stedet er både ”force” og ”coercion” tatt med. Man kan vel si at dette dekker mye av det samme, men vold og tvang er i grunnen to forskjellige ting. Tvang kan også helt klart forekomme uten vold, men da som regel ved hjelp av trusler, som etter dansk rett også kalles kompulsiv tvang²⁹. Dog er trusler nevnt for seg og gitt en kvalifisert form; de må være av ganske alvorlig art, se ”nærstående fare for liv og helse” som også var en del av den norske voldtektsbestemmelsen før lovendringen i 2000. Denne ble så søkt fjernet fordi departementet anså det slik at det var for mye å kreve av fornærmede³⁰.

²⁸ Se MC-dommen avsnitt 96

²⁹ Kommenteret Straffelov, Speciel del, 8 utg, s 263

³⁰ Ot.prp nr. 28 (1999-2000) kap 4, punkt 4.1

4.3.7 Ungarn

Den ungarske straffelovs bestemmelse i Del 197 § 1, sier at en person som ved en voldelig handling, eller en direkte trussel som går på liv og helse, tvinger en annen til samleie, eller bruker en persons forsvarsløshet, eller hvor en person uttrykker motvillighet, til å tiltvinge seg samleie, er skyldig i en alvorlig "offence" (=forbrytelse) som kan straffes med fengsel på mellom to og åtte år³¹.

Den ungarske voldtektsbestemmelsen er ganske annerledes utformet enn de andre statenes. Terminologien er forskjellig, og selve ordet "voldtekt" er ikke brukt.

Dette i seg selv er ikke nok til å undergrave bestemmelsens viktighet på sedelighetsområdet. "Coercion" er heller ikke anvendt, mens vold og trusler må være alternative elementer som må ha inngått i de gitte handlingene. Slik bestemmelsen er bygget opp, ser det ut til at maktesløshet på offerets side er likestilt med de andre tradisjonelle alternativene. Det fremgår ikke av teksten hvordan denne maktesløsheten er skjedd, og det kan tyde på at passivitet som i MC's sak, er omfattet. Ellers skal det jo sies at maktesløshet som oftest er blitt tolket til å være tilfeller av bevisstløshet. Det er likevel slått fast at hjelpeløshet kan falle inn under ordlyden, og passivitet kan i gitte tilfeller ledes ut fra hjelpeløshetsbegrepet.

4.3.8 Irland

Del 2 (1) av den irske voldtektsloven av 1981, og del 9 av den reviderte voldtektsloven av 1990, sier at en mann begår voldtekt når han har samleie med en kvinne, som på tidspunktet for samleiet ikke samtykket, og gjerningsmannen på samme tidspunkt visste at hun ikke samtykket, eller var uaktsom i forhold til om samtykke forelå eller ikke³².

³¹ Se MC-dommens avsnitt 97

³² Se MC-dommens avsnitt 98.

Videre i del 9 sies det at fornærmedes manglende motstand ikke i seg selv er nok til å fastslå at samtykke forelå.

Dette viser at Irland veldig tidlig, allerede i 1981, var ute med hva jeg i det videre vil henviser til som "samtykkelæren", hva angår voldtektsbegrepet.

Der Irland ikke er oppdatert, er muligens ved likestillingsspørsmålet, noe som for så vidt er relevant i denne oppgaven i forhold til at MC anfører brudd på EMK's artikkel 14 i tillegg. Jeg velger likevel å ikke gå nærmere inn på denne problematikken, da oppgaven naturlig nok setter grenser allerede ved at dommen selv velger å la være å drøfte spørsmålet.

Også uaktsomhet er dekket i den irske bestemmelsen, noe som også på denne tiden virker ganske så nytenkende. I forhold til vår nåværende norske bestemmelse om uaktsomhet, gjør ikke den irske regelen et skille på grov og simpel uaktsomhet, i alle fall ikke ut fra det EMD her har trukket frem som relevant. Bestemmelsen i den irske straffeloven nevner verken vold, trusler eller på annen måte tvang eller lureri, men baserer seg kun på samtykke. I del 9 blir likevel disse elementene trukket inn, men da på en slik måte at de ikke nødvendigvis skal ha avgjørende betydning i en konkret sak.

Bestemmelsen er en god støtte for MC i hennes sak, det er også hennes side som har trukket den fram. Dessuten er det vel også verdt å tenke på i lys av samtykkelærens diskusjon i Norge de senere år.

4.3.9 Slovenia

Det fremgår av den relevante bestemmelsen i den slovenske straffelovs artikkel 180 § 1, at den som "compels" (se nyanseforskjellene fra "coercion" nedenfor) = bruker makt³³ i forhold til en person av samme eller motsatt kjønn - for å få denne til å underkaste seg

For øvrig også interessant bestemmelse i forhold til den norske diskusjonen om grovt uaktsom voldtekt, i tillegg til uaktsomhetsbestemmelsene i henholdsvis § 195 og § 196.

³³ Se Kunnskapsforlaget Engelsk-norske ordbok

seksuell omgang - ved å bruke vold, eller trusler om nært forestående angrep på liv og helse, skal straffes med fengsel på mellom ett og ti år³⁴.

Igen ser vi at den tradisjonelle voldtektsterminologien slår igjennom. Samtykke er ikke spesielt brukt, men det kan diskuteres om uttrykket "compels" er en mildere versjon av "coercion", og om det dermed vil være lettere å få dom for det.

Forskjellen mellom uttrykkene, er liten. "Compel" går også ut på "å tvinge" eller "bruke makt". Likevel bemerker jeg at EMD her oversatte den slovenske bestemmelsen med ordet "compel" og ikke ordet "coerce", så en slags nyanseforskjell må de ha ønsket å fremheve.

Når uttrykket er fulgt opp av både vold og trusler som går på liv og helse er jeg likevel skeptisk til om "compels" utgjør en særlig stor forskjell i vurderingen.

4.3.10 Storbritannia

I del 1 (1) av den britiske konvensjonen om seksuelle forbrytelser fra 1976, står det bortimot det samme som i den irske voldtektsbestemmelsen.

Det er tydelig at Irland har bygget sin regel over samme lest som den britiske. Storbritannia var dermed så vidt jeg kan se, enda tidligere ute med den såkalte samtykkelæren i sedelighetssaker. At uaktsomhet også er en del av lovteksten viser at de tidlig tenkte nyskapende i forhold til utviklingen i resten av Europa på samme tidspunkt.

Samtidig skal det sies at dette blir noe upresist, da utviklingen i forhold til andre aspekter ved voldtektsproblematikken ikke har blitt fulgt opp før den senere tid. Jeg tenker blant annet på det faktum at det tidligere ikke var noen bestemmelse som fanget opp situasjonen der en ektemann voldtok sin kone, dette var dermed heller ikke straffbart.

I 2003 ble de engelske bestemmelsene som omhandler seksualforbrytelser revidert, og en regel vedrørende voldtekt i samlivet ble tatt med. Utover dette ble meningsinnholdet i selve voldtektsbestemmelsen beholdt, seksuell omgang er ulovlig der det objektive straffebedet

³⁴ Se MC-dommens avsnitt 99

er oppfylt, altså penetrering, og der forsettet også dekker den subjektive siden – fornærmede har ikke samtykket, og gjerningsmannen tror heller egentlig ikke at fornærmede samtykker³⁵.

Det er interessant å se at lovgiverne i et skriv fra 2000 ønsket å skifte fokus på hovedvilkåret for voldtekt fra ”lack of consent” til ”free agreement”. Jeg antar at dette var et ønske om å klargjøre at ansvaret ikke skulle falle over på fornærmede, slik man har vært redd for i Norge, noe jeg kommer tilbake til under punkt 7. Jeg vil ikke gå nærmere inn på lovendringen i Storbritannia her, da oppgaven hovedsakelig avgrenses til de bestemmelsene som var relevante i MC-dommen.

Verken når det kommer til den irske eller den britiske bestemmelsen som brukes i MC-dommen, går strafferammene for voldtekt fram av MC-dommen, så man ser ikke umiddelbart hva landene har ment om straffverdigheten i slike saker. Det skal også påpekes at det er ”interveneren” - altså den som talte på vegne av MC - som har trukket inn disse to bestemmelsene på vegne av MC, da de slik de fremkommer for Domstolen, er til god støtte for hennes sak.

I denne bestemmelsen nevnes ikke bruk av vold, trusler, hensettelse i hjelpeløs tilstand osv, det er mulig det gjør det andre steder i den britiske straffelov, så sånn sett kan det ikke trekkes konklusjoner på hvordan dette vurderes i den enkelte sak.

4.3.10.1 Praksis fra Storbritannia

Før lovendringen i 1976 var voldtektsbildet i britisk rettspraksis i stor grad det tradisjonelle. For at en tiltalt skulle bli dømt for voldtekt, måtte han ha tvunget til seg samleie ved enten å bruke makt, fremkalle frykt ved trusler, eller ved bedrageri. Faktisk skade på kroppen var et krav som måtte oppfylles for å bevise at vold hadde vært brukt, og motstand utvist av offeret.

Nå er det slik at det er selve det manglende samtykket som er grunnlaget for å fastslå om voldtekt har forekommet. Bevisbyrden ligger på påtalemyndighetene, slik som i Norge.

³⁵ Jefferson, Michael. Criminal Law 7 utg, 2006, s 529

Jeg noterer meg at det har pågått en diskusjon i landet, om eventuelt å flytte bevisbyrden over til tiltalte.

En britisk dom fra 1982 kan hjelpe til med å belyse hva som legges i samtykkekravet i bestemmelsen^{36 37}: To 16 år gamle jenter hadde blitt gitt skyss av de to tiltalte. Mennene hadde tatt jentene med til et hus og voldtatt dem. Da den ene jenta hadde blitt utsatt for overgrep, hadde hun bedt tiltalte om å la henne være i fred. Noen ytterligere motstand forekom ikke. Tiltalte ble dømt, i lys av at juryen hadde blitt bedt om å se på selve samtykke, derav manglende samtykke, som et faktaspørsmål. Ved vurderingen av om samtykke forelå eller ei, skulle dette tas i betraktning: sitat: "... there is a difference between consent and submission; every consent involves a submission, but it by no means follows that a mere submission involves consent..."

4.3.11 De Forente Stater – her vises det kun til praksis³⁸

Til tross for at de forskjellige statene har voldtektsbestemmelser som er både utformet ulikt og med variasjoner i ordlyden, er det enighet om at mangel på samtykke er det grunnleggende element i voldtektsvurderingen. Det er også et prinsipp i amerikansk lov at for å etablere at samtykke ikke har foreligget, holder det at det har kommet verbalt til uttrykk. Fysisk motstand er ikke nødvendig.

Det er også verdt å merke seg at amerikanske domstoler i stadig større grad tar samfunnsforskningsdata med i den rettslige vurderingen, når det gjelder de uforutsigbare måtene ofrene kan reagere på når de blir stilt i en voldtektssituasjon.

³⁶ Olugboja [1982] QB 320 [1981] 3 All ER 443. Se MC-dommens avsnitt

³⁷ Se MC-dommen avsnitt 140

³⁸ Grunnen til dette er nettopp det at det er såpass stor innbyrdes forskjell mellom de femti statenes voldtektsbestemmelser.

4.3.12 Andre lands bestemmelser på området

Det ble fastslått at de relevante bestemmelsene i Australia, Canada og Sør-Afrika også gir uttrykk for at det er mangel på samtykke som er det definerende element av voldtekt, og at fysiske bevis på motstand fra offeret ikke er nødvendig.

4.4 Europarådets anbefaling

Europarådet kom med en anbefaling til sine medlemsstater i 2002. Denne gikk ut på at medlemsstatene skulle, på en passende måte, få inn i sine nasjonale lover en rekke tiltak for å bekjempe vold mot kvinner.

Denne anbefalingen inneholdt blant annet et tillegg som sa at landene skulle ilegge straff i ethvert tilfelle av seksuell omgang begått mot personer som ikke samtykket, selv om de ikke nødvendigvis hadde vist noen ytre tegn på motstand³⁹.

Det må også være klart at den bevismessige siden av dette i en rettssak kan by på mangfoldige problemer. I en del saker blir det kun ord mot ord, og da bevisbyrden i straffesaker, alle fall i Norge, ligger på påtalemyndigheten, kan det drøftes hvorvidt samtykkeelementet får særlig tyngde i en gitt rettssak.

Det ble altså i Europarådets anbefaling oppfordret til at det skulle være samtykkekravet som skal anses å være det grunnleggende element, når man skal vurdere om voldtekt foreligger eller ikke. For å ha forsett i forhold til gjerningsbeskrivelsen må gjerningsmannen ha forstått at samtykke ikke forelå.

4.5 EMD's vurderinger av bestemmelsene så langt

³⁹ MC-dommen avsnitt 101

Jeg har tidligere definert begrepet ”coercion” ut i fra hva den vanlige oversettelsen av det er. Det er diskutert i dommen hvordan dette begrepet skal tolkes.

Etter at EMD hadde gått gjennom de komparative voldtektsbestemmelsene, var det rimelig klart - spesielt hensett til de irske og britiske bestemmelsene, og i tillegg med støtte i rettspraksis i flere av medlemslandene⁴⁰ - at kravet til samtykke hadde blitt den vanligere praksis, og samtidig var volds- og tvangselementet som manifesterer seg i synlig fysisk motstand, skjøvet lenger ut på sidelinjen.

Jeg vil særlig legge vekt på en uttalelse MC-dommen har hentet fra Den Internasjonale Krigsforbryterdomstolen fra det tidligere Jugoslavia; tatt med i avsnitt 106: ”coercion, force or threat of force [are] not to be interpreted narrowly...*coercion in particular would encompass most conduct which negates consent.*” – min uthevelse, da det er tolkningen av ”coercion”-begrepet som er viktig i denne sammenheng. Det Krigsforbryterdomstolen altså sier, er at særlig begrepet ”coercion” vil omfatte det meste av oppførsel som fører til at samtykke må anses utelukket. Dette er ganske vid definisjon. Det skal sies at EMD bruker mer plass på selve samtykkebegrepet enn coercion-begrepet, men jeg synes det er verdt å merke seg denne uttalelsen, da EMD har tatt den med, og den kan sies å ha fått en definerende virkning.

Jeg vil komme tilbake noen dommer fra Krigsforbryterdomstolen under neste punkt.

4.5.1 Noen dommer EMD brukte for å belyse tema

Domstolen brukte altså noen dommer fra ”the International Criminal Tribunal”, for å vurdere MC-sakens sider. I en sak fra 22. februar 2001, ”the Prosecutor v. Kunarac, Kovac and Vukovic” ble det blant annet uttalt ”...the basic underlying principle common to [the national legal systems surveyed] was that sexual penetration will constitute rape if it is not

⁴⁰ I tillegg til noen land utenfor Europa.

truly voluntary or consensual on the part of the victim.”⁴¹ Samtykke fra fornærmede sto i søkelyset, og det samtykke måtte ha blitt gitt av fri vilje.

Det denne saken gikk ut på, var at de tiltalte i saken stod anklaget for å alle ha voldtatt en muslimsk jente som hadde blitt tatt til fange i krigsleiren deres. Problematikken i forhold til MC-dommen, utspilte seg ved at den ene tiltalte i dommen, Kunarac, mente seg uskyldig, da jenta etter sigende hadde forført ham. Med andre ord mente han dermed at samtykke fra jenta må ha foreligget. Domstolen så seg uenig i dette, og så hen til den ekstreme situasjonen jenta hadde befunnet seg i, med repeterte voldtekter og et særdeles usikkert miljø. Domstolen mente at til tross for at Kunarac ikke selv hadde utøvd vold eller kommet med trusler i forbindelse med den seksuelle omgangen, så måtte han ha forstått at samtykke ikke forelå, sett hen til krigssituasjonen og at jenta var fange i leiren og fryktet for livet sitt⁴².

Domstolen kom med noen prinsipputtalelser i saken, som var relevante for MC-dommen. Blant annet ble det sagt at seksuell autonomi ble krenket i ethvert tilfelle hvor en person ikke har samtykket til den seksuelle omgangen, og samtykke må også ha blitt gitt frivillig⁴³ – altså ikke som et resultat av tvang eller manipulasjon.

Den bevismessige siden vil være enklere der fysisk vold og motstand har funnet sted og er bevist utenfor rimelig tvil, men det skal ikke være nødvendig for et offer å utvise slik motstand for at den seksuelle omgangen skal være ulovlig.

Domstolen slo fast at krenkelse forelå når seksuell omgang skjer uten fornærmedes samtykke, og at det er en straffbar handling fra gjerningsmannens side om han vet eller skjønner at samtykke ikke foreligger.

De kom til her at Konovic ut fra situasjonen måtte forstå at offeret ikke frivillig var med på den seksuelle omgangen.

⁴¹ Se MC-dommen avsnitt 104

⁴² Se MC-dommen avsnitt 105

⁴³ Se MC-dommen avsnitt 106

Det kan diskuteres hvorvidt denne saken skulle ha noen avgjørende effekt i MC-dommen, da det var to veldig forskjellige situasjoner som ble beskrevet i de to sakene. Dommen fra Krigsforbryterdomstolen hadde funnet sted i krigstid og i en ekstrem situasjon. Den hevdede krenkelsen av MC må sies å være av langt mindre brutal karakter. Likevel har EMD tatt den med for å vise utviklingen i hva som må anses å være ulovlig seksuell omgang, og at utviklingen stadig utvider begrepene i takt med rettsfølelsen om at enhver skal være herre over sin kropp. Dommen fra det tidligere Jugoslavia viste uansett en reell utvikling på området, som det var naturlig for EMD å følge opp, i takt med at samfunnet for øvrig går i samme retning.

4.5.2 Bulgarias straffebestemmelser vs deres rettspraksis

Som sagt ovenfor under punkt 4.1, står det ikke uttrykt i Bulgarias straffelov at mye tvang eller trusler skal til, kun at det er elementer som alternativt⁴⁴, må være oppfylt.

Det viser seg imidlertid, da EMD ser hen til Bulgarias domspraksis, at lovens ordlyd ikke nødvendigvis har blitt fulgt etter sin naturlige forståelse. I stedet ser man at presedensen, slik den er satt, i liten grad blir fraveket, og det presedensen tilsier, er at de aller fleste saker som er akseptert prøvet i domstolene, er saker som inneholder grov vold.

Det vil altså si, at dersom det i liten grad har forekommet vold, trusler eller tvang, har påtalemyndigheten ofte kommet til at saken ikke er verdt å prøves.

Saker som ligner foreliggende, har altså systematisk blitt henlagt der etterforskningen ikke finner tilstrekkelig bevis for utøvelse av vold eller trusler. De sakene hvor offeret i angst eller panikk har latt være å øve særlig motstand, har med andre ord ikke kommet til retten, men er ved etterforskningen blitt avskåret, om man ikke har funnet bevis for vold eller trusler. Konklusjonen kan se ut til å ha vært, at har ikke voldsomme innslag forekommet, så må samleie ha vært frivillig fra fornærmedes side⁴⁵.

⁴⁴ Slik det fremgår av den bulgarske lovteksten i art 152 § 1 (2)

⁴⁵ se MC-dommens avsnitt 113 (i). Jeg bemerker at dette er MC's anførsel.

Det skal påpekes at det på denne tiden var ytterst få saker som var prøvd i Bulgarias domstoler som ikke inneholdt voldelige eller truende elementer, og dermed ble det også vanskelig for EMD å komme til noen klar konklusjon på hvordan domstolene i landet hadde vurdert lovteksten i straffebestemmelsen.

Da praksis i Bulgaria gav få eller ingen svar på tolkningsspørsmålet, er det nærliggende å tillegge nettopp henleggelsesprosenten en viss vekt.

Det at saker ikke kom for retten, kan jo være en indikasjon på at påtalemyndigheten og etterforskere selv innfortolker et krav i loven om at offeret må ha vært i en posisjon hvor hun har måttet øve fysisk motstand, for å bli trodd angående en voldtekt. Særlig i saker som MC-dommen, hvor de involverte alle kjente til hverandre fra før, kan det føre til store bevismessige problemer å fastslå at den seksuelle omgangen ikke har vært frivillig. Det såkalte bevismateriale vil bestå av ”ord mot ord”, og da påtalemyndigheten vil ha bevisbyrden, vil dette føre til – ved rettssak – frifinnelse, men altså også det at sakene i stor grad vil bli henlagt.

EMD påpeker at Bulgaria ikke klarer å motbevise denne anførselen da de ikke fremlegger noe kontradiktorisk når det kommer til domsavgjørelsene i landet.

4.5.3 En kort sammenligning med norsk rett

Problemet har absolutt gitt seg til kjenne også i norsk rett. En undersøkelse som Ragnhild Hennem utførte i 2004⁴⁶ viser at til tross for at anmeldelsesandelen har økt de siste 20 årene⁴⁷ (1980 – 2001), så har antall anmeldelser som fører til tiltale sunket. Hennem påpeker at det kan være flere grunner til dette, og en av forklaringene jeg finner relevant i forbindelse med denne oppgaven, er at det har blitt vanligere å anmelde såkalte ”bekjentskapsvoldtekter”, slik som også MC-saken må anses å være. Som jeg gjorde rede

⁴⁶ Hennem, Ragnhild: ”Den rettslige behandlingen av voldtekt – hvorfor har Norge fått kritikk av FN?” 2004, side 2.

⁴⁷ Statistikken stammer fra 2001. Det kunne vært interessant å se på lignende statistikk av nyere dato, da denne statistikken ikke kan ha fanget opp utviklingen etter lovendringen i 2000, dette har jeg ikke hatt mulighet til å fremskaffe.

for ovenfor, er det bevisene som i slike saker som kommer til kort, og etterforskning av slike saker fører sjelden med seg noen form for oppklaring. Det er vanskelig å konstatere skyld hos den mistenkte utenfor rimelig tvil. Dette fører dermed til at mange saker aldri blir prøvd for domstolene.

Det er ikke lett å se noen løsning på dette problemet da det er den bevismessige siden som skaper det. En lempning av beviskravet, vil kunne få for store negative følger for rettssikkerheten til tiltalte.

Slik henleggelsesspørsmålet viste seg i forhold til tolkning av de bulgarske straffebestemmelsene, er det også et problem i Norge at de fleste sakene blir henlagt i stedet for å komme til retten. Det gir et unyansert bilde av hva som er med i vurderingen av hva som kvalifiserer til voldtekt.

Nå er det ikke slik at man skal bli dømt for voldtekt bare for å ha overhørt et enkelt nei, gjerningsmannen må ha innsett at ”nei’et” var et utslag av at samtykke ikke har foreligget. Flere momenter spiller altså inn. Det som er interessant i saken MC vs Bulgaria, er at det avdekkes at det ikke blir satt inn ressurser på de sakene hvor passivitet og redsel har overvunnet muligheten for aktiv motstand hos den fornærmede.

4.5.4 Hvordan EMD-domstolen mener at reglene burde tolkes

EMD fastslår – etter vurderingen av komparativ rett, og etter egen forståelse, at det er selve *samtykket* det skal legges mest vekt på. Ved å se på forskjellige lands bestemmelser og deres ordlyd, i tillegg til den stadige utviklingen av holdninger og menneskesyn, gis det uttrykk for at en persons selvbestemmelsesrett skal få enda sterkere vern.

Domstolen uttaler at den tradisjonelle oppfatningen av voldtekt⁴⁸ nå må anses ikke være fullgod gjeldende rett lenger. Trenden de senere år har gitt seg utslag i at området for hva ulovlig seksuell omgang er blitt utvidet, og at definisjonene nå ikke er på langt nær så snevre.

⁴⁸ Den tradisjonelle oppfatningen av voldtekt er i hovedsak overfallsvoldtekten

Selv om det er samtykket som skal stå i sentrum for vurderingen av den enkelte sak, er dette på langt nær det eneste kriteriet for å kunne tiltale eller dømme noen for voldtekt. Som i Norge, må de øvrige straffbarhetsvilkårene i det enkelte land være oppfylt.

4.5.5 EMD's holdning til Bulgarias bestemmelser og praksis i MC-saken

Saksøkeren, MC, hadde i forbindelse med anklagen om at Bulgaria ikke opprettholdt sine forpliktelser etter konvensjonen, bemerket at Bulgaria ikke hadde noen støtte i rettspraksis for sitt syn. EMD noterte seg at Bulgaria ikke hadde maktet å komme opp med bevis for at voldtektsaker hvor det hadde vært brukt mindre vold, var blitt ført for en domstol. EMD fant det vanskelig å komme til noen sikker konklusjon på Bulgarias egne tolkinger av sine voldtektsbestemmelser, nettopp med grunnlag i det lille utvalget av slike saker Bulgaria hadde å vise til⁴⁹.

4.5.5.1 Sammenlignet med norsk tiltalepraksis

Denne problematikken gjør seg for så vidt også gjeldende i Norge. Nettopp i slike saker som MC-saken, hvor problemet er at partene er bekjente, og ingen av dem nekter for at samleie har funnet sted, er det slik at få av de faktiske anmeldelsene har gitt seg utslag i tiltale⁵⁰. Dette fører igjen til at det kan bli vanskelig å se hva som blir lagt vekt på i vurderingen av skyldspørsmålet.

Og dette er noe av det MC-saken går ut på, ikke bare å gi et bedre vern når det kommer til strengere straffer og regler som regulerer menneskelige relasjoner, men også å bedre kvaliteten på etterforskningen slik at tiltaleprosenten går opp, og fornærmede føler at hun har et bedre vern.

⁴⁹ Se MC-dommens avsnitt 172

⁵⁰ Se Ragnhild Hennums artikkel: "Den rettslige behandlingen av voldtekt...", under punkt 3.

I denne forbindelse er det verdt å nevne Riksadvokatens skriv fra 2007-1⁵¹. Det går frem av rapporten at det må settes i gang tiltak når det kommer til voldtektssaker, som styrker fornærmedes stilling i betraktelig grad.

5. EMK-artiklene som MC påberoper seg ovenfor Bulgaria

EMD velger her å se på artikkel 3, artikkel 8 og artikkel 13, i den Europeiske Menneskerettskonvensjon. Det var de artiklene som var relevante i saken, da det angivelige bruddet på artikkel 14 hadde blitt reparert ved en bulgarsk lovendring noen år tidligere. Det skal sies at det var artikkel 3 og 8 som fikk mest omtale i dommen, og at domstolen kort slår fast at ingen av anførselene til MC fører til at et eget krav trengs å reises under artikkel 13.

EMD tok som sagt utgangspunkt i artikkel 3 og 8 i vurderingen av denne saken. Under avsnitt 148 sies det at innholdet og essensen av MC's klage fører til at det blir riktigst i å bruke disse artiklene.

Jeg vil ta for meg artiklene dommen redegjør for etter tur :

5.1 EMK's artikkel 3

”No one shall be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment. ”

EMD mener at denne bestemmelsen får den virkning at medlemsstatene er pliktige å gjøre det som står i deres makt for å sikre og verne deres innbyggere mot nedverdiggende behandling. Det å skape nok beskyttelse mot ufrivillig seksuell omgang, er en del av denne plikten.

⁵¹ Riksadvokaten: ”Mål og prioriteringer, straffesaksbehandlingen”, 2007

Artikkel 3 kan i utgangspunktet virke som en regel som kun angriper tortur og lignende tilfeller av mishandling, samt nedverdiggende avstraffelser i forbindelse med fengselsopphold. Og det var også denne betydningen som ble lagt til grunn da Konvensjonen ble utformet og underskrevet i 1950. EMK har likevel uttalt flere ganger at konvensjonen ikke må oppfattes som statisk, men at den kan komme til å dekke flere områder enn det som i utgangspunktet var forutsett.

I en debatt om ”Folkeretten som rettskilde i nasjonal rett”⁵², uttalte Carsten Smith at man selvfølgelig ikke i utgangspunktet kunne forutse hvordan utviklingen av verden skulle bli, men det var klart at endringene i samfunnet fra tidspunktet artiklene i EMK ble utformet og fram til i dag, hele tiden måtte tas med i betraktningen.

Det som er realiteten, er at ordlyden ikke nødvendigvis definerer begrepene. Dermed er det mulig å foreta en utvidende tolkning av begrepene. Ordet ”tortur” er ganske grundig diskutert i juridiske sammenhenger, og det er ikke det alternativet MC-saken falt inn under.

Hvis man ser på begrepet ”umenneskelig behandling”, må det en konkret vurdering til i enkeltsaker.

Elementer som behandlingens varighet, fysiske og psykiske skader, behandlingens art og omfang, i visse saker også offerets kjønn alder og helse, skal tas med i betraktningen.

Bestemmelsen har helt klart vært mest brukt der fengselsansatte har behandlet de innsatte dårlig, ved bruk av tortur under avhør, og andre lignende episoder ved fengsler og anstalter. Manglende medisinerer har vært sett på som umenneskelig behandling, likeså farlig og manipulerende opptreden, her også gjerne i forbindelse med fanger i fengsel.⁵³

Det er klart, i alle fall etter MC-dommen, at artikkelen slår ned på et mye bredere felt. Artikkel 3 sammenholdt med artikkel 1 i konvensjonen fører til en allmen plikt om

⁵² Debatt på Frokostkjelleren den 23.mars 2007

⁵³ Møse, Erik. Norsk Lovkommentar, Menneskerettighetskonvensjonen Del 1 - rettigheter og friheter, art 3, note 14

beskyttelse i en større sammenheng. Det blir åpnet for at rettslig regulering mellom privatpersoner også skal forekomme, fordi staten plikter å respektere den menneskelige verdighet, og det innebærer at også at lovreglene må gi et fullgodt vern mot umenneskelig behandling fra andre personer, så vel som vern mot umenneskelig behandling fra myndigheter eller statsansatte.

Det er vel i MC-saken først og fremst alternativet om nedverdiggende behandling som er mest relevant. EMD har i en tidligere dom (Tyrer vs UK, A 26 (1978))⁵⁴ uttalt at ”for at en straff⁵⁵ skal være nedverdiggende, må det foreligge en ydmykelse som må nå et visst nivå og i alle fall være en annen enn den ydmykelse som uunngåelig følger av straff og rettergang”. Også her er det tydelig at EMD i MC-saken, kraftig har utvidet virkeområde for bestemmelsen, da de har henvist til ordet ”straff”. Det kan ikke sies at den påståtte voldtekten av MC faller inn under ”straff” i kriminalomsorgens betydning, men så hadde heller ikke myndighetene noe med hennes nedverdiggende behandling å gjøre.

Det er likevel kommet klart fram i dommen at EMK’s medlemsstater er pliktige til å sette i gang tiltak for å sikre at privatpersoner, i deres egen rettsstat, ikke blir utsatt for slik behandling som er beskrevet i artikkel 3. Og det uavhengig av hvem som utfører den nedverdiggende behandlingen.

Artikkel 3 får også den følge at den foreskriver en positiv plikt om å utføre en grundig etterforskning som ikke er begrenset til situasjoner hvor landet i seg selv, gjennom sine myndigheter, er anklaget for dårlig behandling av enkeltpersoner eller deler av sin befolkning.

5.2 EMK’s artikkel 8 § 1

⁵⁴ Møse, Erik. Norsk Lovkommentar, Menneskerettighetskonvensjonen Del 1 - rettigheter og friheter, art 3, note 15

⁵⁵ Min uthevelse, da det var straff som var utgangspunktet for den nedverdiggende behandlingen i denne saken.

”1. Everyone has the right to respect for his private...life...”⁵⁶

Artikkelen er gjengitt slik den var relevant i MC-dommen.

Også denne bestemmelsen ser i første omgang ut til ikke nødvendigvis å gjelde ulovlig seksuell omgang som sådan. Artikkel 8 knesetter retten om respekt for privatlivet. Først og fremst er dette et vern mot inngrep fra myndighetenes side⁵⁷. Hensynet er jo å gi ekstra beskyttelse til den svakere parten, enkeltindividet, ovenfor den sterkere part, staten. Staten vil også ha en plikt til å sikre disse rettighetene, og dermed også til å gå i gang med tiltak for å effektivere dem.

Det er likevel på det rene at artikkelen spenner vidt, og følgen av dette, blir blant annet å sikre effektive straffebestemmelser på sedelighetsområdet.

Selve begrepet ”privatliv” er et relativt vidt begrep, og det dekker en rekke forskjellige forhold; her kan det ikke gis noen uttømmende definisjon. Det omfatter ikke bare den innerste sfæren, men også til en stor grad det å etablere og utvikle kontakt med andre mennesker. Dette er en del av det ”privatliv” som statene er pliktige å verne.

I situasjonen som MC-saken omhandler, er det klart at det er selve kontakten med andre mennesker som har vært problematisk, og det ble her krevd at retten på vern av privatlivet også måtte gjelde i usunne mellommenneskelige relasjoner, og at staten dermed måtte trå inn og fastsette regulerende tiltak til vern for privatlivet, mellom den svake og den sterke part.

Inn under privatlivet faller først og fremst den fysiske integritet, og man kan si at denne artikkelen dermed supplerer vernet etter artikkel 3.

Det er klart etter denne dommen at artikkel 8 dekker et videre område enn det som tradisjonelt var oppfatningen.

⁵⁶ Se MC-dommen avsnitt 110

⁵⁷ Møse, Erik. Norsk Lovkommentar, Menneskerettighetskonvensjonen Del 1 - rettigheter og friheter, art 8, note 68.

Dette kan føre til at statene må involvere seg mer enn det som kanskje kan virke umiddelbart nødvendig og riktig i forhold til det å lovregulere mellommenneskelige relasjoner.

EMD uttaler at spesielt barn og andre sårbare individer har rett på effektivt vern.

Det er en kjensgjerning at seksuelle overgrep som regel begås av menn mot kvinner, og dette tilsier at lovreglene må gjenspeile denne skjevheten som eksisterer mellom kjønnene, for å kunne gi kvinnene det vernet de har rett på. EMD påpeker også at medlemsstatene har rom for lokal og kulturell tradisjon, men at lovgivningen må berammes etter de pliktene EMK knesetter.

Bestemmelsen i artikkel 8 § 1, får også anvendelse i forhold til det at myndighetene er forpliktet til å foreta en konkret og grundig etterforskning.

5.3 EMK's artikkel 13

”Everyone whose rights and freedoms as set forth in [the] Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity”.

EMD har ikke diskutert omfanget av denne bestemmelsen i nevneverdig grad i MC-dommen. Det som klart kan utledes av artikkelen er at om enkeltindivider føles seg krenket i forhold til sine rettigheter, så har de krav på å få ført bevis for den gitte krenkelsen for en nasjonal instans⁵⁸.

Det MC mente da hun anførte denne artikkelen, var at staten hadde avvist saken hennes på et for dårlig grunnlag og at den dermed ikke en gang var blitt fremmet i Bulgaria.

EMD slo fast i denne saken at det ikke var nødvendig å anvende artikkelen på selvstendig grunnlag, og henviste i det videre kun til artikler 3 og 8.

⁵⁸ Møse, Erik. *Menneskerettigheter*, utg. 12002, side 94

5.4 EMK's artikkel 14

”The enjoyment of the rights and freedom set forth in [the] Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status.”⁵⁹

Grunnlaget for at MC også påberopte seg denne bestemmelsen, var forskjellen i lovreglene når det kom til hva som var straffbart i forhold til homofile og heterofile overtredelser av loven.

Da Bulgaria allerede hadde regulert disse reglene, fant ikke EMD grunn til å gå inn på en nærmere diskusjon av temaet i denne forbindelse.

6. EMD's konklusjon i MC-saken

6.1 Oppsummering av EMD's vurderinger

Domstolen påpeker at medlemsstatene har en plikt til å verne om privatpersoners rettigheter etter Konvensjonen, selv der det er konflikter *mellom* privatpersoner, jf art 3, sammenholdt med art. 1. I art. 8 ligger det innebygde plikter som går ut på at medlemslandene må sørge for effektive virkemidler når det gjelder respekten for hvert enkeltindivids privatliv.

Disse pliktene omfatter også det å ha et effektivt lovverk som bekjemper grove forbrytelser slik som voldtekt.

⁵⁹ Se MC-dommens avsnitt 188

Videre uttaler Domstolen at også det å foreta grundige etterforskninger, i mange sammenhenger faller innunder bestemmelsene i både art 3 og 8.

Av avsnitt 153 i MC-dommen utledes det at domstolen mener at medlemsstatene har en positiv plikt i forhold til å effektivere etterforskningen og saksgangen, og plikter effektivt å slå ned på ulovlig seksuell omgang ved passende lovgivning.

Deretter går de inn på en tolkning av voldtektsbegrepet, og påpeker dessuten at innefor de vide rammene artiklene i EMK nedsetter, også ser at kulturelle, lokale og tradisjonelle tradisjoner tas med i beregningen.

Domstolen fastslår at det tradisjonelle voldtektsbegrepet (som vel vil si overfallsvoldtekt) er utdatert, og at det de senere tiår har vokst frem en trend både i Europa og andre steder i verden, som fjerner seg fra de snevre avgrensningene som var å finne i voldtektslovgivningen.

Etter å ha sett hen til nasjonale og internasjonale bestemmelser på området, kommer EMD fram til at det moderne synet er at det er det frivillige samtykket som skal legges til grunn, og at kravet om å gjøre fysisk motstand ikke lenger er til stede i de fleste europeiske lands lover. Selv om de skrevne lovene kan inneholde uttrykk som vold eller trusler om vold, er det interessant å se at rettspraksisen og den juridiske litteraturen i landene likevel ikke lenger knesetter disse kravene, men baserer seg på manglende samtykke og ikke på tvang, som det bærende elementet.

I internasjonal kriminell rett er det slått fast at tvang ikke skal være et avgjørende element i voldtektssaker, og at seksuell omgang uten offerets samtykke er voldtekt, og at om samtykke er gitt, må det ha blitt gitt frivillig som utslag av en persons frie vilje, ”assessed in the context of the surrounding circumstances⁶⁰”, selv om denne avgjørelsen det siteres

⁶⁰ Se MC-dommen avsnitt 163

fra her⁶¹, ble gjort i forhold til en krigssituasjon, må det nå sies at holdningen reflekterer en voksende trend for det å se på manglende samtykke som det essensielle element i saker angående voldtekt og ulovlig seksuell omgang.

6.2 Hva EMD kom frem til i MC-saken⁶²

På bakgrunn av dette kommer EMD til at det ikke er holdbart å inneha en strikt tilnærming til voldtektssaker – som det å kreve bevist fysisk makt og fysisk motstand. Dette fører til at mange gjerningsmenn går straffrie, og at mange situasjoner ikke fanges opp, i tillegg fører det til at samfunnet forblir usikkert og lite beskyttende spesielt for kvinner og barn.

EMD stusset på at Bulgaria ikke klarte å motbevise MC's påstander om at bulgarske domstoler kun prøvde saker der de fant fysisk vold og motstand bevist.

EMD påpeker at de ikke skal avgjøre noe skyldspørsmål i saken, men uttaler at når det foreligger to så forskjellige versjoner av et hendelsesforløp som det gjør her, skulle påtalemyndighetene foretatt en overveielse av omstendighetene ved situasjonen i forhold til det å prøve troverdigheten til de forskjellige påstandene som ble gitt. Ved at de unnlot å gjøre dette, brøt Bulgaria pliktene de etter EMK hadde i forhold til kvaliteten på etterforskningen. Det at fornærmede i saken var 14 år og jomfru, og i løpet av veldig kort tid hadde hatt seksuell omgang med, ikke bare en, men to personer, ble ikke tillagt noen synlig vekt.

EMD mente også at det så ut til at etterforskerne ikke hadde utelukket muligheten for at den seksuelle omgangen var ufrivillig fra MC's side, men hadde tatt synspunktet at uansett, ved mangelen på beviselig motstand, kunne det ikke konkluderes med at gjerningsmennene hadde *forstått* at fornærmede ikke samtykket.

⁶¹ The International Criminal Tribunal, "the Prosecutor v. Kunarac, Kovac and Vukovic 22. februar 2001"

⁶² Se MC-dommen avsnitt 169 flg

Etterforskerne syntes å legge til grunn at det var gitt på forhånd at den subjektive meningen de mistenkte hadde lagt til grunn, var korrekt. Etterforskerne hadde ikke sett på omstendighetene i saken, det at mennene hadde tatt med seg MC til et forlatt område, og dermed skapt en tvangssituasjon for henne.

Det ble også påpekt at det myndighetene ikke hatt tatt med i betraktningen MC's unge alder, og unges måte å reagere på i slike situasjoner. I tillegg ble den lange behandlingstiden og forsinkelsene som hadde forekommet i etterforskningen, også notert

EMD kom til at MC's rettigheter etter Konvensjonens artikler 3 og 8 hadde blitt krenket.

7. Norske bestemmelser om seksualforbrytelser

7.1 Innledning

I dette punktet vil jeg først ta for meg utviklingen som gjelder sedelighetsbestemmelsene i den norske straffeloven. Jeg vil også se på holdninger og menneskesyn i forhold til overtredelser av bestemmelsene her til lands.

Deretter vil jeg gå dypere inn i de enkelte bestemmelsene i straffelovens kapittel 19, og også gå inn på problematikken som gjelder grovt uaktsom voldtekt. Jeg vil gjøre sammenligninger med de nasjonale bestemmelsene hentet fra MC-dommen, som jeg redegjorde for under punkt 4, der det er naturlig.

7.2 Generelt om utviklingen som har skjedd i Norge

De senere år har det skjedd en viss reformering av bestemmelsene som omhandler seksualforbrytelser⁶³. Dette har foregått både i norsk rett og internasjonal rett. Vi har beveget oss mot et strengere og mer omfattende regelsett, og om ikke strafferammene er blitt utvidet her til lands, så er det blitt gitt sterke signaler om å utnytte hele strafferammeregisteret og høyne straffenivået i sedelighetssaker. Disse signalene ble gitt før lovendringen i 2000 jf bl.a. Rt 1994 s. 1552 og Rt. 1999 s. 363, og ble også sterkt fulgt opp i forarbeidene til de nye bestemmelsene som trådte i kraft 11. august 2000⁶⁴. Både lovgiverne og den allmene rettsfølelsen har den senere tiden oppfordret til at samfunnet og domstolene må gå hardere til verks for å komme denne type forbrytelser til livs, og atter en gang går diskusjonen om strafferammene skal høynes i forbindelse med reformasjonen av straffeloven i sin helhet.⁶⁵

7.3 Voksnes selvbestemmelsesrett

På dette området innenfor strafferetten vil to voksne mennesker vanligvis ha all rett til å regulere handlingene sine selv, i motsetning til andre kriminaliserte områder som legemsbeskadigelse og drap, hvor samtykke og frivillighet ikke fritar for straff.

På sedelighetsområdet kan vi på den ene siden ha en som føler seg krenket på kropp og sjel, som kan få langvarige psykiske (i noen tilfeller også fysiske) skader, og som kan komme til å bli en økonomisk belastning for samfunnet med tanke på eventuelt sykefravær og sosiale tiltak. På den andre siden kan den tiltalte ved anmeldelse alene, få det vanskelig i det sosiale samfunn. Å være stemplet som sedelighetsforbryter, eller som mistenkt i en voldtekts- eller incestsak, er i høy grad stigmatiserende og kan oppleves svært vanskelig for en uskyldig mistenkt, eller en som føler at situasjonen er misforstått. Problemene kan vise seg som både psykiske og sosiale, hvor det når det gjelder det psykiske, kan oppleves hardt

⁶³ Sikter spesielt til lovendringen av 11. august 2000 når det kommer til nasjonal rett.

⁶⁴ Innst. O. nr. 92 (1999-2000) kap. 4.6 s. 11

⁶⁵ Se blant annet Dagbladets artikkel 11.04.07 "Hun lover strengere straffer"

å ikke bli trodd, og med hensyn til det sosiale, kan vise seg som vanskeligheter ved senere jobbsøking, og i forholdet til familie og venner.

7.4 Samfunnets utvikling sett i lys av regelsettet

Voldtektsbildet har som sagt endret seg de senere år.

Samfunnets utvikling har gitt kvinner en sterkere sosial stilling og styrket menneskevern generelt. Den industrialiserte verden har også ført til nye problemområder som trenger å fanges opp av et regelverk. Her tenker jeg særlig på produksjonen og distribusjonen av bevisstnedsettende narkotiske stoffer. Det siste på dette området er ryktet⁶⁶ om et nytt såkalt "date-rape"-narkotikum, som i tillegg til å virke svært sløvende, også inneholder stoffer som vanligvis brukes til prevensjon for hester. Om mennesker får det i seg, er stoffet såpass sterkt at det kan føre til sterilitet.

Historisk sett har de norske bestemmelsene om seksualforbrytelser omfattet både overfallsvoldtekten og det å utnytte noens bevisstløshet for å skaffe seg seksuell omgang. Det fremgår av en kommentarutgave til straffeloven fra 1902 at både de situasjonene som omfattet "de mest brutale forgribelser paa den kvindelige kyskhed" og "attentater paa provokatorisk letfærdige kvinder" skulle slås ned på.⁶⁷

Det skal likevel påpekes at det i praksis har vært overfallsvoldtekten domstolene som oftest har domfelt for. Volden og omfanget av den, har vært det sentrale element i vurderingen i den konkrete sak. Der bestemmelsene også har omfattet trusler, het det i den tidligere straffelovens § 192 første ledd, at trusselen må være egnet til "å fremkalle frykt for noens liv eller helse."

Etter hvert har det vokst frem en ny tankegang også i praksis: utbredelsen av alkoholrelaterte overgrep, neddoping, og den samfunnsmessige tankegangen at svake og

⁶⁶ Advarsel fått gjennom e-mail, etter anmeldte episoder i Sverige.

⁶⁷ Hagerup, Francis: Straffeloven, 1903, s. 169

hjelpeløse må få bedre vern, har gjort at kap 19 i straffeloven har gjennomgått betydelige endringer. Man kan si at lovtekst og praksis vekselvis har vært med på å oppdatere hverandre.

Fokuset har blitt sterkere på at en person i et enda større omfang skal ha full rett til å råde over sin egen kropp. Autonomien skal stå i høyet.

7.5 Drøftelse av de relevante bestemmelsene i straffelovens kapittel 19

I 2000 ble altså kapittel 19 i den norske straffeloven kraftig revidert. I tillegg til at man ønsket å etterkomme en del signaler domstolene og samfunnet for øvrig hadde gitt, på at voldtektsbestemmelsen måtte utvides, og evt også strafferammene, ønsket man også å gjøre noe med terminologien, den skulle oppdateres til et mer passende og moderne språk.

En del av målsettingen for lovendringen, var at fokus skulle flyttes fra fornærmedes opptreden til tiltaltes.

Dessuten fikk straffeloven en egen medvirkningsparagraf. I stedet for at dette skulle gå frem av den enkelte bestemmelse, ble det i § 205 dannet et generelt medvirkningsforbud.

Jeg vil nå ta for meg de bestemmelsene i kapittel 19 i straffeloven som er relevante i forhold til analysen av MC vs Bulgaria-dommen.

7.5.1 Straffeloven § 192 – Voldtektsbestemmelsen – Ulovlig seksuell omgang

Det som blant annet var resultatet av lovendringen var at § 192 – som er selve voldtektsbestemmelsen i kapitlet om seksualforbrytelser - ble utvidet til også å omfatte det tidligere § 193 hadde inneholdt: nemlig bevisstløshet og det å miste evnen til å gjøre motstand.

Lovgiver ønsket med dette å vise at disse typer overgrep ikke skulle ses på som mindre straffverdig enn den tradisjonelle overfallsvoldtekten. Ved å ”flytte” § 193 inn i § 192 økte man også dermed strafferammen fra 5 til 10 år på forbrytelser av denne typen.

Dette var ment å hjelpe kvinner som har opplevd mye vold i hjemmet, og i såkalte date-rape-saker⁶⁸, og også styrke et offers stilling når denne har vært for beruset eller handikappet til å kunne motsette seg handlinger de egentlig ikke ville være med på.

Det som er interessant her, er at det ikke nødvendigvis har hjulpet kvinnene på en reell måte, med tanke på at svært få av de sakene som *faktisk blir anmeldt*, fører til tiltale, og langt sjeldnere igjen domfellelse⁶⁹. Loven kan dermed sies å ha hatt en tilslørende effekt, hvis man ser på det i et retts sosiologisk perspektiv.

Minstestrafen for kvalifisert voldtekt ble endret fra 1 til 2 år jf. § 192, 2. ledd. Og da leddet her ikke fastsetter noen lengstestraft, er denne 15 år, jf strl § 17 første ledd bokstav a.

Det at man sier at voldtekten skjedde i kvalifisert form, vil si at den seksuelle omgangen som fant sted var samleie, eller det som er sidestilt med samleie etter dagens straffelove § 206.

§ 192 fikk også ny språkdrakt, og i samtlige bestemmelser ble ”utuktig omgang” endret til ”seksuell omgang”.

Det var mye diskusjon om hvordan første ledd i bestemmelsen skulle formuleres. For å imøtekomme en del av kritikken mot det mer eller mindre strenge tvangselementet i den tidligere bestemmelsen, endte man opp med å bruke et noenlunde nøytralt ord ”... å skaffe seg...” seksuell omgang. Tvangselementet ble ikke fjernet, men ved å formulere seg på denne måten, ble det tonet noe ned.

I tillegg til voldselementet, ble også ”truende atferd” tatt med i bestemmelsen. I ordlyden ligger det ikke et krav om at atferden må være truende på en måte at man frykter for liv og

⁶⁸ Som for eksempel MC-dommen

⁶⁹ Hennem, Ragnhild. Den rettslige behandlingen av voldtekt... 2004

helse, slik det den tidligere bestemmelsen lød. Hva den truende atferden bestod i, vil nok komme til å ha en innvirkning på straffeutmålingen.

I særlig graverende tilfeller setter § 192 tredje ledd, maksimum strafferamme opp til 21 år., og denne strafferammen, ble utvidet til å gjelde ved flere tilfeller enn tidligere ved lovendringen i 2000.

Den virkelig store endringen kom dog i fjerde ledd, hvor *grovt uaktsom voldtekt* nå også ble kriminalisert.

7.5.1.1 Grovt uaktsom voldtekt

Det som utgjør forskjellen mellom grovt uaktsom voldtekt og forsettlig voldtekt, er at gjerningspersonen må ha utvist en uaktsomhet som må anses ”kvalifisert klanderverdighet”⁷⁰ i forhold til å ikke ha forstått at fornærmede ikke ønsket seksuell omgang.

Ved en forsettlig voldtekt har gjerningsmannen skjönt at offeret motsetter seg handlingen, men bryr seg rett og slett ikke om det. Ved grov uaktsomhet, har ikke gjerningsmannen forstått at han går over grensen til offeret, men han kan sterkt klandres for ikke å ha forstått det.

Nettopp i saker som gjelder uaktsom voldtekt vil det kunne være vanskelig å finne fram til en riktig og rettferdig avgjørelse. Grovt uaktsom voldtekt er blitt straffbart etter lovendringen i 2000, (jeg presiserer at det er kun grov uaktsomhet som er straffbart, ikke simpel uaktsomhet, og at når jeg skriver om uaktsomhet er det den grove formen jeg sikter til) jf Straffeloven § 192, fjerde ledd, jf første ledd, som sier, og jeg siterer: ”Den som ved grov uaktsomhet gjør seg skyldig i voldtekt etter første ledd, straffes med fengsel inntil fem år. Foreligger omstendigheter som nevnt i tredje ledd, er straffen fengsel inntil 8 år.”.

⁷⁰ Dette følger av rettspraksis, bl.a. Rt 1983 s. 1222

Vi ser her at strafferammene er betydelig lavere enn ved forsettlig voldtekt, noe som gjenspeiler det samme som ved andre forbrytelser som blir regulert både ved uaktsomme og forsettlige vilkår – det er generelt mindre straffverdig når man ikke viser et klart forbrytersk forsett. Å fastsette denne bestemmelsen om grov uaktsomhet må sies å være ganske så revolusjonerende. Som vist til under punkt 4.3 er det kun Irland og Storbritannia som lenge har hatt en regel som omhandler uaktsom voldtekt. Så vidt jeg kunne forstå, gjorde ikke disse lovtekstene i seg selv et skille mellom grov uaktsomhet og simpel uaktsomhet. Det er likevel mulig det har blitt gjort i praksis.

Det må påpekes at mange var og fortsatt er skeptiske til akkurat denne kriminaliseringen. I denne forbindelse er det verdt å tenke på at det i NOU'en fra 2002, har blitt foreslått å fjerne bestemmelsen⁷¹.

Det kan være grunnlag for skepsis fra ulike ståsted. Noen er redde for at dette vil gå utover den fornærmede, og at det er fare for at domstolen vil dømme mildere enn de ellers ville ha gjort, hvis det kun var mulig å bli dømt for forsettlig voldtekt. Da straffen for grovt uaktsom voldtekt er vesentlig lavere enn for forsettlig, har noen reagert på hvor ”billig” enkelte plutselig har fått muligheten til ”å slippe unna” med betraktelig lavere straff. Det kan diskuteres om dette faktisk er tilfelle

Andre igjen mener det svekker rettsvernet til den anklagede. Situasjoner som tidligere aldri ville ha kommet for en domstol, vil nå få en adgang. (Det kan også her diskuteres om ”faren” for dette er særlig stor, da ytterst få av de anmeldte sakene kommer til doms i det hele tatt⁷².) Særlig situasjoner hvor begge parter er så beruset når den seksuelle omgangen skjer, at de senere i tid blir uenige om hva som var forventet og avtalt. Her mener mange at begge individer har like mye av ansvaret, og at bestemmelsen kan føre til noe de mener er falske anmeldelser.

⁷¹ NOU 2002: 4. Kap 9.14.1

⁷² Hennem, Ragnhild: ”Den rettslige behandlingen av voldtekt...” 2004, punkt 3

Innføringen av bestemmelsen som omhandler grovt uaktsom voldtekt har ført til vidstrakt diskusjon. Per dags dato har vi ikke veldig mange saker som har kommet til doms, men vi har noen:

7.5.1.1.1 Et eksempel er blant annet Rt 2006-471:

Det som kort var situasjonen her, var at fornærmede var bevisstløs grunnet for høyt alkoholinntak. Tiltalte hadde vært med i bilen som hadde fraktet henne hjem, og hadde gått ut av bilen utenfor det huset fornærmede hadde blitt båret inn i. Da bilen var kjørt av gårde, tok tiltalte seg inn i huset og gjennomførte samleie med fornærmede, før han ba kamerater hente seg. Fornærmedes venninne oppdaget hendelsen da hun kom hjem.

Det som ble anket til Høyesterett i denne saken var straffutmålingen, som domfelte syntes var for streng. Høyesterett kom til at dette var en ”klar utnyttelse av fornærmedes hjelpeløshet”, men siden dommen gikk ut på grov uaktsom voldtekt, måtte straffen ligge godt under nivået som gjaldt forsettlig forbrytelse.

Det retten her fant sterkt å bebreide tiltalte, var at han ikke hadde forstått hvor beruset fornærmede var, og dermed den følgen at det hadde blitt umulig for henne å motsette seg den seksuelle omgangen.

Høyesterett satte ned straffen med tre måneder; fra ett år til 9 måneder.

Dette gjorde de uten noen større begrunnelse enn at straffen i slike tilfeller måtte være markant lavere enn ved forsettlige tilfeller.

Lagretten kom til at det ikke forelå en forsettlig forbrytelse, men da lagrettens begrunnelse ikke skal protokollføres, kommer det ikke klart frem av domsgrunnene hvorfor tiltalte her ble dømt for grov uaktsom voldtekt og ikke forsettlig. Det er for eksempel i situasjoner som denne at tvilen kan komme inn vedrørende uaktsomhetsbestemmelsen. Kan det tenkes at resultatet hadde blitt annerledes om bestemmelsen ikke fantes?

7.5.2 MC-dommen i tilknytning til problematikken rundt grovt uaktsom voldtekt

MC-dommen sier ikke noe om grovt uaktsom voldtekt i seg selv. Men faktumet at de knytter så mye opp mot fornærmedes frivillighet ved samtykke, gir en slags åpning for bestemmelser av denne typen. Når EMD ønsker en såpass streng regulering, er det opp til medlemsstatene å finne ut hvordan de best kan imøtekomme signalene EMD her har sendt ut. Lovendringen, inkludert tillegget om grovt uaktsom forbrytelse, kom tre år før denne dommen kom opp til avgjørelse.

Spørsmålet er egentlig om denne bestemmelsen er med på å oppfylle det EMD ønsker å gjennomføre. Det kan diskuteres om en slik bestemmelse vil gjøre at nedslagsfeltet for ulovlig seksuell omgang egentlig utvides.

Kritikken som har vært rettet mot regelen, har blant annet vært at den kan føre til at tilfeller som ellers ville blitt dømt som forsettlig voldtekt, heller ender opp med å bli dømt til grovt uaktsomt fordi dommerne rett og slett lar seg påvirke av strafferammene og føler i en gitt sak at en minstestraft på to år er en for hard straff.

Dette har vært påvist tidligere, da en lovendring i 1927, førte til at en minstestraft for kvalifisert voldtekt ble høynet fra ett til tre år. En uforutsett følge var at en del tiltalte ble frikjent i stedet fordi de som skulle dømme følte at straffen sto i misforhold til forbrytelsen⁷³, og de hadde ikke samvittighet til å sette en straff på så mye som tre år. Det var blant annet dette som førte til at det i 1960 ble avgjort å sette ned minstestraften igjen til ett år.

Diskusjonen angående minstestraften, kom opp igjen ved lovendringen i 2000, og det ble opprinnelig avgjort at minstestraften på 1 år skulle bli stående. Lovgiverne kom likevel til at holdningene hadde endret seg tilstrekkelig fra 1960-årene, og at det var mer forsvarlig i forhold til den allmenne rettsfølelsen å sette minstestraften opp til to år, om den ulovlige seksuelle omgangen som hadde forekommet, var bevist samleie.

⁷³ Andenæs, Johannes. Spesiell strafferett Utvalgte emner 3.utgave Oslo 1996

Nå er det mulig vi står ovenfor en lignende situasjon som før 1960, det at strafferammen for grovt uaktsom voldtekt skal være markant lavere, kan ha den følge at den vil fange opp tilfeller som strengt tatt burde vært rammet hardere. På den annen side kan man absolutt påpeke at bestemmelsen også vil fange opp tilfeller som tidligere klart hadde falt utenfor det voldtektsbestemmelsen pleide å dekke, og at det vil være lettere for en fornærmet å anmelde et forhold, fordi gjerningsmannen har et bredere felt å bli dømt på.

7.5.3 Drøftelse om samtykkekravet

Det er interessant å merke seg forskjellen i § 192 og 200 når det kommer til samtykke. I § 200 er samtykke eksplisitt nevnt, jf : ”Den som foretar seksuell handling med noen som ikke har samtykket til det,...

Man kan spørre seg hva som er grunnlaget for denne forskjellen. Det som sies i forarbeidene⁷⁴ er følgende: Hvis man setter inn et eget eksplisitt samtykkekrav i voldtektsbestemmelsen, kan det gå utover fornærmedes vern. Det kan føre til at det forventes mer av fornærmede, og at ansvaret bli lempet over på henne i en grad som ikke er gunstig for hennes rettssikkerhet.

Jeg ville vel egentlig selv tro at det ville blitt omvendt. Om et samtykkekrav ble lagt eksplisitt til i lovbestemmelsen, ville jeg tro at dette ville kreve større forsiktighet hos en potensiell gjerningsmann. Et samtykkekrav ville muligens ta bort noe av spenningen ved seksuell omgang med en ukjent person – et såkalt ”one night stand” – men samtidig ville det klargjort grensene mellom hva som er frivillig og ufrivillig, og det ville også tatt bort en del av presset unge jenter kan føle, når de er seksuelt uerfarne.

At lovgiverne heller ser et samtykkekrav som negativt for fornærmede, har jeg vanskelig for å ha forståelse for. Særlig med tanke på hvordan § 200 er formulert. Nå gjelder riktignok § 200 handlinger av mye mindre grov karakter, men der skal det altså foreligge et eksplisitt samtykke for at handlingen skal være straffri. Den teoretiske situasjonen som kan

⁷⁴ Ot.prp nr 28 (1999-2000) punkt 5.2

oppstå, er for eksempel det å bli befølt på offentlig sted⁷⁵. Det lovgiver uttaler er at i slike situasjoner vil det som regel ikke være rom for samtykke, fordi den obskøne gesten kommer såpass uforvarende på den fornærmede. Samtykkekravet innebærer ikke her at fornærmede får noe utvidet ansvar, eller at det blir sett på som formildende for gjerningsmannen at fornærmede ikke har utvist motstand.

Hva er da grunnlaget for ikke å ha et eksplisitt samtykkekrav når det kommer til de grovere tilfellene? Her går vi altså ikke fra det mer til det mindre, men det mindre ser her ut til å ha et større vern enn det mer har.

Det er også det MC-dommen ønsker å slå fast. Konklusjonen deres går blant annet ut på at det ikke kun burde være ved bevist vold og trusler, at en tiltalt blir dømt.

I tillegg til at de andre vilkårene for straff er tilstede, burde det egentlig være nok at gjerningsmannen forstod at fornærmede ikke samtykket til omgangen. Om han forstod dette, har han overtrådt grensene for hva som er lovlig. MC-dommen trekker som sagt inn noen dommer fra Krigsforbryterdomstolen fra det tidligere Jugoslavia, og de går enda mer retning av at en videre forståelse av samtykkebegrepet; selv der gjerningsmannen *burde* ha forstått at samtykke ikke forelå, omstendighetene tatt i betraktning, kan han dømmes for voldtekt.

Ved lovendringen i 2000 ble dette spørsmålet om å innta samtykke i voldtektsbestemmelsen, tatt opp ganske grundig. Det ble vurdert hen til at et krav om samtykke ikke skulle være en del av lovteksten i § 192. Som sagt tidligere var dette av frykt for at fornærmedes skulle oppleve dette som et økt ansvar, og at det ville bli vanskeligere å få dømt gjerningsmannen, spesielt hvis manglende frivillighet var det eneste vilkåret for at den seksuelle omgangen skulle anses ulovlig. Det ville være vanskelig å bevise i og med at bevisene ofte kun ville forekomme i form av motstridende uttalelser fra

⁷⁵ Ot.prp nr 28 (1999-2000) punkt 5.4, sjetten avsnitt

de to parter. Flertallet i utvalget⁷⁶ kom altså til at det kunne blitt stilt ”skjerpende krav til offeret i overgrepssituasjonen”.

Mindretallet som bestod av Lisbeth Bang⁷⁷, ønsket på den andre siden nettopp å innføre et straffebud som gjør seksuell omgang ulovlig, der samtykke ikke har foreligget.

En fare ved et slikt straffebud kan være der den seksuelle omgangen i utgangspunktet er frivillig, men hvor den ene parten av visse grunner ombestemmer seg senere for så å anmelde et forhold som ikke egentlig var straffbart.

Likevel mente Bang at en slik lovbestemmelse ville styrke offerets stilling, heller enn å svekke den, noe jeg er tilbøyelig til å si meg enig i.

Her kommer også MC-dommen inn; domstolen henter bl.a. inn et sitat fra Europarådet som gjaldt beskyttelse av kvinner mot vold: det er viktig at medlemsstatene jobber hardere for å beskytte kvinner mot alle typer vold; paragraf 35 i tilleggsprotokollen i deres forslag lød som følger: alle stater burde ”penalise any sexual act committed against non-consenting persons, even if they do not show signs of resistance;... penalise any abuse of the position of a perpetrator, and in particular of an adult vis-à-vis a child.”⁷⁸.

Det sies også i forarbeidene at det kan virke rart at ”samtykke” er brukt i § 200 og ikke er å finne i § 192. Dette forsvares med at det er mer praktisk å bruke samtykke i bestemmelsen om ulovlig seksuell handling, nettopp på grunn av de situasjonene straffebudet er ment å dekke.⁷⁹

⁷⁶ NOU 1997:23. Seksuallovbrudd Straffelovskommisjonens delutredning VI punkt 3,5

⁷⁷ NOU 1997:23. Seksuallovbrudd Straffelovskommisjonens delutredning VI punkt 3,5

⁷⁸ Se MC-dommen avsnitt 101

⁷⁹ Ot.prp nr 28 (1999-2000) pkt 5.3

7.5.4 §§ 195 og 196

§ 192 dekker all seksuell omgang som er tiltvunget med et annet menneske. Alderen er overhodet ikke et moment for å ilegge straff.

Straffebudene i §§ 195 og 196 gjør nettopp alderen til et objektivt kriterium. Straff skal ilegges om noen har seksuell omgang med noen under 16 år. Strafferammene høynes hvis vedkommende er under 14 år, og i § 195 settes også et skille der barnet er under 10 år.

Om det ved den seksuelle omgangen er tatt i bruk vold eller trusler, eller om vedkommende var ute av stand til å motsette seg omgangen, kommer også § 192 til anvendelse, men det er ikke noe i veien for å bruke § 195 eller § 196 alene.

Seksuell omgang med personer under 16 og 14 år er uansett straffbart, men straff kan falle bort om de inkluderte er noenlunde likeverdige i alder og utvikling, jf begge paragrafenes fjerde ledd.

Ved lovendringen i 2000 var det snakk om å senke den seksuelle lavalder til 15 år, og dermed også la de tilfellene som tidligere kun omfattet barn under 14, også gjelde for barn under 15. Det hadde ført til at strafferammen som sådan hadde blitt høynet for barn mellom 14 og 15 år, der den tidligere hadde ligget på 5 år, ville det nå blitt en strafferamme på 10 år.

En av grunnene til at lavalderen var ønsket senket, var den utviklingen som har foregått hos barn og unge de siste generasjonene. Synspunktet var blant annet at dagens 15-åringer er langt modnere enn tidligere, og at i og med at informasjonskvantumet er så mye større og bedre, så kan de bli feil å ta fra de unge muligheten til å utforske kropp og seksualitet med andre⁸⁰.

⁸⁰ Ot.prp nr 28 (1999-2000) pkt 6.2.1.2

Men selv om samfunnet for øvrig er blitt slik at det knytter seg mindre skam og skyld til tidlig debutering og seksuell omgang blant mindreårige, mente lovgiverne til sist at behovet for vern for ungdommen måtte veie tyngst.

7.5.4.1 § 195 – Seksuell omgang med barn under 14 år

Før lovendringen i 2000 var minstestrafen for kvalifisert seksuell omgang med barn under 14 år, 1 år. I 2000 ble denne hevet til 2 år.

Den absolutt høyeste strafferammen ble videreført og gjaldt et utvidet område i forhold til hva som stod i bestemmelsen fra før; 21 år i spesielt grove tilfeller som er listet opp i § 195 annet ledd. Lovgiverne følte at det var grunnlag for å gi de yngste et mer omfattende vern enn tidligere, og måten å gjøre det på, var å sende signaler til samfunnet om at slike forbrytelser ville bli slått hardt ned på om de forekom.

Ved lovendringen ønsket flertallet av utvalget at de, samtidig som å senke lavalderen til 15, også ville fjerne det objektive straffevilkåret som var å finne i gamle § 195 tredje ledd: ”Villfarelse med hensyn til alderen utelukker ikke straffeskyld.”

Begrunnelsen var at så lenge det stilles strenge krav til gjerningsmannens aktsomhet – som det jo gjør etter § 196 også – var det urimelig i forhold til en tiltalts rettssikkerhet å anvende en objektiv regel i en straffesak.

Flertallet fikk ikke gjennomslag for dette forslaget, da departementet fant at vernet av barn og ungdom måtte veie tyngre enn tiltaltes rettsvern. En norsk plenumsdom fra 2005, Rt 2005 side 833, gjaldt nettopp bestemmelsen i strl § 195 tredje ledd. Denne avgjorde at regelen *var* i strid med uskyldspresumsjonen (jeg bemerker at det var dissens da det kom til begrunnelse, men for øvrig enstemmig resultat), og at et aktsomhetskrav som utledes av strl § 196 tredje ledd også måtte innfortolkes i § 195 tredje ledd for å ikke bli konvensjonsstridig.

7.5.4.2 § 196 – Seksuell omgang med barn under 16 år

Den seksuelle lavalder er som sagt 16 år, og bestemmelsen i § 196 regulerer seksuell omgang med barn under 16 år.

Her som under § 195 er det ikke et krav i bestemmelsen at den seksuelle omgangen på noen måte skal være påtvunget. Det er nok at den har forekommet, og det er alderen som er avgjørende for om handlingen er ulovlig eller ikke.

I MC-dommen går det frem av faktum at fornærmede var 14 år og 10 måneder, og den seksuelle lavalderen for seksuell omgang med en av motsatt kjønn var på dette tidspunkt 14 år.

EMD tok ingen stilling til lavalderen i dommen.

7.5.4.3 § 193 – Seksuell omgang med noen i et tillits- eller avhengighetsforhold

Bestemmelsen i denne paragrafen går – *etter* lovendringen – ut på ulovlig seksuell omgang man skaffer seg ved å misbruke sin stilling, eller at fornærmede er i et avhengighets- og tillitsforhold til gjerningsmannen.

Andre ledd regulerer det å skaffe seg seksuell omgang ved å utnytte at noen lider av psykisk utviklingshemming eller har en annen psykisk lidelse.

Hva som regnes som misbruk må avgjøres på grunnlag av den konkrete situasjonen.

Faktorer som kan spille inn er partenes alder, modenhet og opptreden, og hva slags forhold det er mellom dem. Det skal sies at ikke alle situasjoner omfattes, for eksempel der det springer ut av et vanlig kjæresteforhold⁸¹

Det er først og fremst § 193 første ledd som er relevant i forhold til MC-dommen.

Nå er ikke utnyttelse av tillitsforhold direkte nevnt i dommen, men det at MC søkte støtte hos tiltalte nr 2, A, fordi han var broren til en klassekamerat, understreker at hun hadde tillit til han, og den direkte følgen av at hun stolte på han, kuliminerte i den andre påståtte voldtekten.

⁸¹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) pkt. 16.1.1

EMD problematiserer ikke noe særlig betydningen av at partene i saken var bekjente. Det som er viktig i dommen, er at også disse formene for voldtekt skal fanges opp av lovregler, og anses ikke mindre straffverdig enn en overfallsvoldtekt.

7.5.5 Norsk rettspraksis som en veileder

Likestillingssenteret og barneombudet foretok i 2000 en undersøkelse⁸² av holdninger og menneskesyn i sedelighetssaker av forskjellig art. Her tok de utgangspunkt i en rekke avgjørelser fra de tre domstolsinstanser fra 1995 til 2000.

Det de i korte trekk fant var at fornærmedes væremåte, klesdrakt, alkoholpåvirkning og tidligere seksuell erfaring spilte en implisitt rolle i straffutmålingen. Tiltalte som hadde begått voldtekt som en impulshandling, kunne tenkes å få en mildere dom fordi dette kunne bli sett på som en formildende omstendighet.

Spørsmålet man kan stille seg, er hva slag signaler dette egentlig er å sende samfunnet? Har disse holdningene forandret seg i tråd med lovendringen av 2000?

Etter en gjennomgang av (noen få utvalgte lagmannsretts-) og høyesterettsavgjørelser fra 2000 (hvor gjerningen skjedde etter at lovendringen var trådd i kraft og kunngjort), til den siste aktuelle dom i 2006, viser at vi et stykke på vei møter de ”kravene” lovgiver ga i forarbeidene, og som domstolene også har ønsket.

Som sagt under punkt 2, er det vanskelig å se konkret i hver sak hva som har vært utslagsgivende.

Det som er klart er at man kan spore en gradvis økning av straffutmålingen, og at Høyesterett i stor grad har tatt til seg lovgivers ønske om å fastsette generelt høyere straff i sedelighetssaker. Det er verdt å merke seg at denne trenden begynte før lovendringen, og har blitt lagt enda sterkere vekt på etter den. I Rt 2002 s 1210, som gjaldt en grov

⁸² Likestillingssenteret og Barneombudet. ”Domstolenes holdninger i voldtekts- og sedelighetssaker (En undersøkelse av 248 rettsavgjørelser fra 1995 til 2000)” 2000

overfallsvoldtekt, setter Høyesterett opp straffen fra 4 til 5 år. I Rt 2003 s. 625, som også gjaldt en overfallsvoldtekt begrunner Høyesterett forhøyelsen av straffen, kun i lovendringen.

Og i flere dommer er dette satt som hovedbegrunnelsen for økning av straff.

Det skal likevel påpekes at disse dommene hovedsakelig angår overfallsvoldtekter, og at straffen er merkbart lavere der mindre vold har vært utøvd og partene er bekjente

Slike saker får som regel dom på noe over 2 år.

7.6 Norske regler og MC-dommen

Forut for lovendringen i 2000 gikk det en diskusjon i lovutvalget om krav om samtykke skulle tas inn i loven, viser her til drøftelse om det ovenfor. Dommen i EMD kan tyde på at det er på tide å ta opp den diskusjonen igjen. Lovutvalget kom til den konklusjonen i sin tid, at det ville kunne påvirke offeret negativt om et samtykkekrav ble lagt til i bestemmelsen. MC-dommen og komparativ rett tilsier noe annet.

I NOU 2002: 4 drøfter lovutvalget utkast til ny straffelov. Noen diskusjon om å innsette noe samtykkekrav er ikke å finne der. Det kan utledes av disse forarbeidene at det for det første er et forslag om å ta bestemmelsen i §192 fjerde ledd om grovt uaktsom voldtekt, ut av loven.

Selve voldtektsbestemmelsen i § 192 første ledd, første punktum, skal videreføres, og kommisjonen fastholder at utøvelsen av vold eller trusler skal være relativ, og at det dermed også skal mindre til for å slå fast overgrep om fornærmede er mindreårig.

Likevel er kommisjonen uenig i at dette skal fremgå eksplisitt av lovteksten, da denne kan føre til misforståelser og dermed muligens bli gjenstand for antitetisk tolkning, noe som kan virke uheldig.

Det foreslås å gjøre et skille mellom voldtekt og grov voldtekt. Det skal gjøres en konkret helhetsvurdering i den enkelte sak, og de vilkårene som er nevnt i nåværende voldtektsbestemmelse § 192 tredje ledd, skal være momenter som spiller inn ved avgjørelsen om forbrytelsen er grov eller ikke.

Ellers er det en interessant observasjon at kommisjonen helhetlig ønsket å senke strafferammene og i flere tilfeller fjerne minstestraftene⁸³

Det er verdt å notere seg at denne NOU'en ble ferdigstilt i 2002. Det var før MC-dommen var blitt avgjort i EMD. Selv om dommen, som nevnt tidligere, ikke har fått mye oppmerksomhet i Norge, er den faktisk nevnt både i Riksadvokatens skriv av 2007-1, og dessuten i NOU'en som gjelder bedre vern for fornærmede i straffesaker.

Signalene som både stortingsrepresentanter og andre har gitt, tyder på at utkastet sannsynligvis vil gjennomgå store endringer fra slik det ser ut i dag. En pressemelding fra Justisdepartementet fra 01.09.2006 sier at det skal legges ned arbeid for å "bedre situasjonen for kvinner og menn som har blitt utsatt voldtekt og annen seksualisert vold". Det kan diskuteres om det å ta bort straffebestemmelsen som gjelder grovt uaktsom voldtekt vil være nettopp det.

7.7 Generelt - hva som kan gjøres for bedre samsvar

Resultatet i dommen viser jo at det er på tide med en ny diskusjon angående å legge til at nekting av samtykke skal være nok, for at fornærmede skal få tilslag i en domstol. Ved å ha gjennomgått diverse komparativ rett, er det også påpekt at dette er en trend stadig flere land følger. Autonomien blir understreket, og da det er blitt klarere at mennesker reagerer høyst forskjellig i overgrepssituasjoner, er det også et behov for å endre bestemmelsene i tråd med utviklingen og den forskningen som er gjort på området. Særlig med tanke på de

⁸³ Minstestraften for grov seksuell omgang med barn under 14 år foreslås opprettholdt til 2 år.

senere års økning⁸⁴ av antall anmeldelser, og den såkalte voldtektsbølgen som har blitt mye omtalt i media det siste året, viser det seg at det er høyst aktuelt, særlig i forbindelse med planlegging av den nye straffelovs spesielle del, å komme frem til regler som bedre samsvarer med behovene vi har sett.

MC-dommen viser, i forbindelse med EMKs artikler 3 og 8, at medlemsstatene ikke bare har et ansvar, men er også pliktige til å følge opp denne utviklingen, og at bestemmelsene for voldtekt ikke må tolkes snevert.

8. Oppsummering og konklusjon

8.1 Mine tanker

Etter å ha jobbet med dette temaet i disse månedene, må jeg si at jeg ble forbauset over å se hvor mange av de ”gammeldagse” holdningene som fortsatt henger igjen i norsk rett.

Dette gjelder både hos fagdommere og kanskje i enda større grad hos legdommere. Det er langt fra slutt på å gi offeret skylden for overgrepet. Fornærmedes klesvalg, opptreden og manglende aktsomhet gis ofte større vekt enn tiltaltes opptreden og manglende respekt for andres privatliv og grenser.

Diverse avisartikler har tatt opp tema da antall rapporterte voldtekter har steget betraktelig det siste året. En skulle tro at økningen i antall rapporterte voldtekter også ville avspeiles i at flere saker ville komme til doms, og at flere gjerningsmenn ville få sin straff, men det ser ikke ut til å skje.

Jeg har notert meg at både domstolene og samfunnet ønsker en forandring, og at problemene må tas tak i.

⁸⁴ Hennem, Ragnhild. Den rettslige behandlingen av voldtekt... 2004

Leder i Justiskomiteen, Anne Marit Bjørnflaten⁸⁵, varslet at strafferammene skal høynes. Om det i seg selv er en løsning på problemet, kan diskuteres. Da det kun er en liten andel av anmeldelsene som faktisk fører til tiltale, og at også et fåtall av tiltalene fører til dom, kan det virke fånyttig å heve strafferammene noe utover slik de er i dag. Det er vel muligens mer et ønske om å vise befolkningen at tiltak settes i gang, som kan ha vært motivet for Bjørnflatens uttalelser.

Samtidig må jeg bemerke at jeg er lettet over utsagnet i den forstand at NOU'en fra 2002 ønsket å senke strafferammene med den begrunnelse at straffenivået aldri målte opp mot strafferammene likevel. Slik det sto i NOU'en var det ikke noe ønske om å få straffenivået senket. Kun et ønske om et bedre samsvar mellom straffenivået slik det faktisk er og strafferammene som sådan.

Denne NOU'en ble som nevnt, utarbeidet i 2002, altså før MC-dommen, og også før det siste års hendelser (som rent faktisk ikke trenger å være så forskjellig fra tidligere). Siden samfunnet nå krever reaksjoner i større grad enn tidligere, tror jeg det er lite sannsynlig at odelstingsproposisjonen i særlig grad vil følge opp NOU'en, i alle fall når det kommer til strafferammene. Det at det har gått så lang tid mellom utarbeidelsen av NOU'en og ferdigstillelse av loven, kan tyde på at den lovgiverne ikke var fornøyde med argumentasjonen i NOU'en. Det er å håpe at loven blir slik at den heller nærmer seg EMD ytterligere, enn fjerner seg fra den, og det kan også være påregnelig da MC-dommen kom etter NOU'en.

8.2 Oppsummering

Når det gjelder samsvaret mellom MC-dommen og norsk rett, er jeg kommet frem til at vi er på god vei, og at vi ved lovendringen av 2000, nærmer oss de kravene EMD-dommen knesetter. Om Riksadvokatens rapport blir fulgt opp, vil fornærmedes vern bedres betraktelig, og samsvare bedre med de internasjonale signalene som er gitt.

⁸⁵ Artikkel hentet fra Dagbladet 11.04.2007: "Hun lover strengere straffer."

Det er verdt å merke seg MC-dommens tolkning av samtykkebegrepet, og faktisk bruke den begrunnelsen også i norsk rett, fremfor å snu problematikken på hodet og velte grunnlaget for å ikke ha med ”samtykke” i loven, over på offeret ved å si at det svekker dennes vern.

Det kan være viktig å merke seg Henums rapporter, i forhold til MC-dommens vurdering av etterforskningen i Bulgaria hadde vært for dårlig. Bryter muligens Norge sine forpliktelser etter EMK ved at så få anmeldelser fører til tiltale og deretter igjen dom?

8.3 Konklusjon på oppgaven og problemstillingen

Det er interessant å se hvordan den allmenne rettsoppfatning endrer seg i samme retning over hele Europa. Menneskerettighetstanken får stadig større gjennomslag, og det gjenspeiles i befolkningen og nedfeller seg også i de ulike europeiske lands lover. MC-dommen gav fornærmede medhold i at saken hennes var for dårlig håndtert av det bulgarske rettsvesen. Norge har også blitt kritisert for ikke å håndtere voldtektsofferes sak på en slik måte at rettssikkerheten blir ivaretatt. Om feilen ligger hos politiet, rettsinstansene eller lovgiverne, kan diskuteres. Lovene er ikke nødvendigvis dårligere enn andre europeiske lands lover. En har ingen grunn til å tro at politiet ser mindre alvorlig på voldtektssaker her enn i andre land. Det skal likevel også påpekes at den samme problematikken er å spore i de andre europeiske landene. Jeg har da særlig Storbritannia å vise til, da de i 2006 dokumenterer at få av anmeldelsene fører til tiltale og dom⁸⁶

Oppslag om at voldtektsmottaket i Oslo er stengt i helgene, gjør riktignok at en stusser – særlig med tanke på hvor viktig det er å sikre bevis og ta opp forklaringer så raskt som mulig etter at voldtekten har skjedd. For å sikre seg at Norge oppfyller de internasjonale bestemmelser som vi er forpliktet etter, kunne det kanskje være mulig å ordne slike praktiske ting slik at flere saker kunne gå til domstolene.

Når det gjelder avveiingen av tiltaltes vs. fornærmedes rettssikkerhet, vil vel den allmenne

⁸⁶ Jefferson, Michael. Criminal law 7.utg 2006, side 521

rettsoppfatning helle til at det er den fornærmede som i dag har et for dårlig vern. Og belastningen ved å gå til rettssak når oddsen for å vinne er så dårlig, gjør vel også at en del kvinner vegrer seg for å sette i gang hele apparatet. Vi må passe oss for å gjøre rettssakene til et nytt overgrep mot kvinner som allerede er krenket.

Bryter muligens Norge sine forpliktelser etter EMK ved at så få anmeldelser fører til tiltale og deretter igjen dom? Hvordan vi skal klare å snu denne trenden er et viktig rettssikkerhetsspørsmål både for det norske rettsvesenet, Stortinget og for allmennheten. Dersom det er så at vi bryter våre forpliktelser etter EMK, er det vel også slik at vi bryter våre forpliktelser mot de som har gjennomlevd en voldtekt, og disse forjener best mulig vern .

87

⁸⁷ Solfrid Myrvang Deglum har lest korrektur av hele oppgaven.

Litteraturliste:

Andenæs, Johannes. Alminnelig strafferett 5. Utgave. Oslo 2004

Andenæs, Johannes. Spesiell strafferett, Utvalgte emner 3.utgave Oslo 1996

Greve, Vagn. Jensen, Asbjørn. Nielsen, Gorm. Kommenteret straffelov, Spesiell del 8. utg 2005

Hagerup, Francis. Straffeloven, 1903, s. 169

Hennum, Ragnhild. ”Den rettslige behandlingen av voldtekt – hvorfor har Norge fått kritikk fra FN?” 2004

Hennum, Ragnhild. ”Dømmer domstolene likt i like saker?” 2004

Hermestad, Knut. Doktoravhandling: ”Forbrytelse og selvforståelse” 2006

Hov, Jo. Rettergang II, Straffeprosess, 1. Utgave, 1999

Jefferson, Michael. Criminal Law. 7.utg 2006

Likestillingssenteret og Barneombudet. ”Domstolenes holdninger i voldtekts- og sedelighetssaker (En undersøkelse av 248 rettsavgjørelser fra 1995 til 2000)” 2000

Møse, Erik. Lovkommentar, Menneskerettighetskonvensjonen Del 1 - rettigheter og friheter, art 3 og art 8.

Møse, Erik. Menneskerettigheter, 1. Utgave 2002

Sletta, Svein og Øie, Torill Marie. Forbrytelse og straff. 2001

Ot.prp. nr 28 (1999-2000).”Lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd strl.kap 19)”

NOU-2006:10. ”Fornærmede i straffeprosessen - nytt perspektiv og nye rettigheter.”

NOU-2002: 4. ”Ny straffelov, kapittel 9 – seksuallovbrudd”

Riksadvokatens rapport - 2007-1. ”Mål og prioriteringer, straffesaksbehandlingen, 2007.”

Pressemelding fra Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justis- og politidepartementet Nr.: 79 – 2006, Dato: 01.09.2006

Innst. O. nr. 92 (1999-2000) kap. 4.6 s. 11-14.

Kunnskapsforlaget: Engelsk blå ordbok, engelsk-norsk/norsk-engelsk

Collins English Gem Dictionary

Collins Gem Dictionary of Synonyms & Antonyms

Domsregister:

Avgjørelser fra EMD

MC Bulgaria A 2003 sak nr. 39272/98

Norsk Retstidende

Rt 1983 s. 1222

Rt. 1994 s. 1552

Rt 1999 s. 363

Rt 2002 s. 1210

Rt 2003 s. 625

Rt 2005 s. 833

Rt 2006 s. 471